

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Současné metody psaní na základní škole

Vypracovala: Ivana Ryšavá
Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková, Ph.D.

České Budějovice 2014

Poděkování

Chtěla bych velice poděkovat vedoucí práce paní PhDr. Ivaně Šimkové, Ph. D. za její cenné rady a za ochotu, se kterou jsem se z její strany vždy setkala. Velké poděkování patří také mé rodině, na kterou se mohu spolehnout v každé situaci.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Současné metody psaní na základní škole, jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30. 4. 2014

.....

Podpis

Anotace

Diplomová práce se zabývá současnými metodami psaní a jejich srovnáním. Teoretická část práce obsahuje přehled historických i současných metod a vyučovacích postupů, které se na dnešních základních školách využívají (klasická metoda, alternativní metoda, písmo Comenia Script). Praktická část je zaměřena na rozhovory s učiteli a jejich názory na alternativní způsoby psaní. V závěru práce je analyzováno současné pojetí prvopočátečního psaní, naznačeny výhody a nevýhody současných metod psaní i jejich celková využitelnost v praxi. Součástí práce je přílohový materiál.

Annotation

This Master thesis deals with the current methods of writing and their comparison. The theoretical part of this thesis provides an overview of historical and current methods and teaching techniques that are used in today's primary schools (a classical method, an alternative method and Comenia script font).

The practical part is focused on interviews with teachers and their views on alternative ways of writing. There is an analysis of the current concept of basic writing, there are outlined the advantages and disadvantages of the current methods of writing and their general applicability in practice. The Master thesis also contains supplement materials.

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 HISTORIE PÍSMO	9
1.1 Písmo od počátku vzniku	10
1.2 Přehled historických metod psaní.....	13
2 SOUČASNÉ METODY PSANÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	16
2.1 Metoda stávající (klasická)	16
2.2 Metoda alternativní (inovativní)	24
2.2.1 Porovnání stávající (klasické) a alternativní metody	26
2.3 Comenia Script	27
2.3.1 Informace o písmu.....	27
2.3.2 Výhody a nevýhody písma Comenia Script.....	32
2.3.3 Názory odborníků na písmo Comenia Script	34
3 PRVOPOČÁTEČNÍ PSANÍ V RVP	37
4 PŘÍPRAVA NA PSANÍ A SPRÁVNÉ PSACÍ NÁVYKY	39
4.1 Pracovní a hygienické návyky při psaní	40
4.2 Přípravné období psaní	42
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	46
5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	47
6 CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY	
VÝZKUMU.....	48
7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÝCH METOD	50
8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	53

ZÁVĚR.....	65
LITERATURA	67
SEZNAM PŘÍLOH.....	73
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	74

ÚVOD

Písmo patří mezi vynálezy, které pomohly lidstvu vstoupit do historické éry vývoje. Od té doby je lidstvo schopno zaznamenávat myšlenky, zaznamenávat svou historii. Písmo¹ nám umožňuje komunikaci jak v prostoru, tak i v čase. Pouze díky písemným záznamům jsme schopni informovat se o životech našich předků. Písemnictví je bohatstvím lidstva, které má neocenitelnou hodnotu.

Současné metody psaní na základní škole patří mezi stále častěji diskutovaná témata. Důvodem výběru tohoto tématu je vytvoření si vlastního názoru na současné metody psaní a hlubší poznání jednotlivých metod. V diplomové práci bychom se chtěli pokusit o vytvoření souhrnu současných metod psaní, o jejich vzájemné porovnání, vyzdvihnutí kladů a záporů. Cílem je vytvořit práci užitečnou například pro začínající učitele. V současné době mají učitelé možnost vybírat především mezi metodou stávající (klasickou), alternativní (inovativní) a stále se rozšiřujícím novým školským písmem Comenia Script.

Diplomová práce obsahuje část teoretickou a výzkumnou. Teoretická část stručně popisuje historii a vývoj písma. Dále metodu stávající (klasickou), alternativní (inovativní) i písmo Comenia Script a vzájemné porovnání těchto metod včetně názorů odborníků. Součástí teoretické části diplomové práce je i příprava na psaní, správné psací návyky a prvopočáteční psaní v RVP. Výzkumná část je zaměřena na názory učitelů, které byly zjišťovány pomocí rozhovorů a dotazníků. Výzkumná část dále obsahuje jejich vyhodnocení. Cílem této části je zjistit, zda současné metody psaní jsou podle nich vyhovující nebo naopak, zda učí nebo by chtěli učit inovativní písmo Comenia Script, atd. Součástí diplomové práce jsou ukázky z písanek žáků. Cílem diplomové práce je bližší poznání jednotlivých metod a zjištění názorů učitelů, kteří jsou proškolení na Comenia Script, i těch, kteří se s tímto písmem dosud nesetkali.

¹ GENE. [online]. 2012 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z: <http://www.genea.cz/informace/rady-do-zacatku/pismo/>

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE PÍSMÁ

Podle Matějčka (in Mlčáková, 2009: 11) je písmo jedním z největších vynálezů v dějinách. Díky záznamům od počátku vzniku písma až po současnost lze předávat veškeré informace z generace na generaci. Tyto záznamy mohou být uchovány na neomezeně dlouhou dobu. Penc (in Mlčáková, 2009: 11) nahlíží na písmo jako na systém grafických znaků a na pojem psaní jako na výslednou činnost psaní.

Důvodem vzniku písma bylo vyjadřovat a zaznamenávat své myšlenky a důležité události. Nedostačovalo již ústní předávání informací. Bylo proto potřeba uchopit nějaký psací nástroj a tyto informace začít zaznamenávat. Lidé se o to pokoušeli různými způsoby. Například jeskynní malby, zářezy do různých materiálů, šipky, uzlíky a podobně.

Vývoj písma se lišil podle jednotlivých kultur. Ovlivňovalo jej písmo sousedních národů, společenské nároky, zeměpisná poloha a osobitost jazyka. Grafická stránka písma byla ovlivněna především psacími materiály a nástroji.² Využívaly se pouze takové materiály, které byly dostatečně pevné, lehce přenosné a získatelné.

Jako počáteční písma Mlčáková (2009: 11) uvádí písma obrázková, kdy každý znak představoval daný předmět nebo nějakou činnost. Postupně se tato písma vyvinula v písma hlásková. Než vznikla současná podoba písma, uplynula dlouhá tisíciletí. Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 14) zmiňují, že tiskací písmo vzniklo mnohem dříve než psací. Hlavním důvodem pro vznik psacího písma byla potřeba konkurovat tiskařským lisům, které vyvíjely tlak na rychlost ručního opisování. Písaři byli tudíž nuceni vázat slova, využívat úspornější pohyby, naklánět si papír.

Jak uvádí Santlerová (1995: 24), „*znalost psaní řadíme dnes k samozřejmým základům vzdělání. Znalost písma se nesmírně rozšířila zavedením povinné školní docházky.*“

² HISTORIE PÍSMÁ. [online]. 2003 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z: http://mujweb.cz/solc-tisk/historie_pisma.htm

1.1 Písmo od počátku vzniku

Počátky písma najdeme již v době mladšího paleolitu, tedy v období 10. – 15. tisíciletí př. Kr. Potřebou člověka bylo především označování majetku, zaznamenávání a sdělování zkušeností a znalostí mezi sebou. Jak uvádí Čapka, Santlerová (1998: 24-28), mezi předstupně písma patřily například vlastnické značky nebo vrubové hůlky. Tyto hůlky se používaly při evidenci zapůjčených věcí, jako pozvání na svatbu, pohřeb, lov, dokonce i jako sdělení pro vyhlášení války. Lidé na ně vyřezávali vroubky. V Anglii se na ně potvrzovalo zaplacení daní ještě v 18. století.

Dalším druhem písemného dorozumívání, které používali Inkové a Číňané, bylo uzlové písmo (přivazování uzlů ze třtiny nebo slámy na šňůry z rákosu a třtiny). Toto písmo dříve sloužilo i jako kalendář. Šíření informací v západní Africe se odehrávalo pomocí různě sestavených řetězců z mušlí, což můžeme ještě dnes vidět v oblasti Guinejského zálivu.

Dalším druhem písma je obrázkové písmo (piktografie), které se objevilo již před 4. tisíciletím před Kristem. Toto písmo bylo srozumitelné všem, nezáleželo na používaném jazyku. Obrázek znázorňoval dané slovo nebo dokonce i větu. S obrázkovým písmem souvisí i jeskynní kresby, které se dochovaly ve Francii a Španělsku. Nejznámější jeskyní je Altamíra.

Z piktografů vzniklo pojmové písmo (ideografie), které je písmem znakovým. Toto písmo bylo velice obtížné pro čtení i psaní.

Jean (1994: 12-23) uvádí, že k zániku piktogramů došlo kolem roku 2900 před Kristem. Důvodem bylo velké množství hlíny a rákosu. Nejdříve se rylo na hliněné tabulky tzv. kalamosem, což bylo rákosové písátko seříznuté do špičky. Sumerové jimi vrývali do vlhké hlíny obrazce tvaru klínů. Proto se tomuto písmu začalo říkat klínové. Stalo se písmem Babylónské a Asyrské říše. Nejdříve bylo používáno pro potřeby účetnictví, později zachycovalo i mluvený jazyk. Takto vznikla korespondence, pošta a hliněné obálky. Klínové písmo zaznamenávalo i náboženské hymny a věštby a bylo

používáno v mnoha jazycích – akkadština, elamština, chetitština. Bylo rozlušťeno Bedřichem Hrozným a stalo se nejstarším rozlušťeným písmem indoevropského jazyka.

Dalším písmem, které vzniklo kolem roku 3000 let před Kristem, bylo písmo hieroglyfické – egyptské. Hieroglyfy přímo vyobrazovaly dané slovo nebo pouze naznačovaly jeho význam. Na rozdíl od mezopotámského písma ale hieroglyfický systém úplně zachycuje mluvený jazyk (modlitby, legendy, právní předpisy, lékařství). Hieroglyfy byly vytesány do kamene nebo byly kreslené a malované. Způsoby čtení mohou být různé. Zprava doleva, zdola nahoru, dokonce i střídavě zprava doleva a zleva doprava (Ibidem, 25-31).

Podle Čapka, Santlerové (1998: 33-34) bylo potřeba zavést rychlopis kvůli rozsáhlé korespondenci v Egyptě, který ji měl nejen urychlit, ale i ulehčit. Písaři proto k písmu hieroglyfickému zavedli ještě písmo hieratické (kněžské), které bylo jednodušší (psalo se štětce na papyrus, z kterého vznikl dnešní papír) a písmo démotické (lidové), které bylo obdobou těsnopisu. Jak uvádí Kohoutek (1968: 30) „voskové tabulky zapudil papyros, který vynalezli Egypťané. Byly to tenké úzké blány z lodyhy rostlin. Popsané se navíjely na hůlky a uchovávaly se v pouzdech.“

Chetitské písmo bylo založeno na písmu klínovém a hieroglyfickém. O jeho rozlušťení se zasloužil český orientalista Bedřich Hrozný (in Čapka, Santlerová, 1998: 33-43).

Mezi jedno z dosud nedešifrovaných písem patří krétské písmo, které bylo rozděleno na mínojské hieroglyfy, lineární písmo A a lineární písmo B.

Čínské (jinské) písmo se objevilo již v 15. století před Kristem. Vzniklo ze symbolického obrázkového písma. Zachované znaky byly objeveny na kostech zvířat a na želvích krunýřích. Čínské písmo se dochovalo až do dnešní doby, problémem je ale jeho obtížnost. Celkově obsahuje kolem 60000 znaků. Následkem je vysoké procento negramotnosti.

Japonské písmo obsahuje čínské znaky a japonské slabičné písmo. Zajímavostí tohoto jazyka je, že se píše shora dolů a zprava doleva. Knihy se čtou odzadu.

Indické písmo patří k nejobtížnějším. Obsahovalo asi 200 vlastních abeced.

Hebrejské písmo je typické pro tóru, která byla později zahrnuta pod Starý zákon (Ibidem, 33-43).

Tisíc let před Kristem byla objevena abeceda (Jean, 1994: 51-64). U zrodu stáli Fénicičané. Původ fénického písma není dosud znám, pravděpodobně ale vzniklo z démotického písma starého Egypta. Jejich abeceda obsahuje pouze souhlásky.

Později se objevuje aramejská abeceda podobná písmu hebrejskému. Tomuto písmu se také říká čtvercové. Používá velká písmena zvaná majuskule a malá písmena – minuskule.

Kolem 5. - 4. století před Kristem se začalo objevovat písmo řecké, které má významný podíl na rozvoji literatury i na vzniku latinské abecedy, která je používána v současné době. Řecké písmo dále ovlivnilo i hlaholici, písmo vytvořené Konstantinem, který spolu se svým bratrem hlásal křesťanství na Velké Moravě. Zásluhou jejich žáků vznikla cyrilice, která je základem dnešní azbuky.

V současné době užívaná latinka vznikla z písma starých Římanů. *„Dnes je jazykem většiny evropských národů. Zajímavé je, že se používá latinské písmo, ale mluvený jazyk nikoli. Dnes je latinka neodmyslitelnou součástí mnoha vědeckých oborů. Její vznik je datován přibližně do 7., případně 8. století před Kristem. Nejstarší podobou latinky je latinka archaická, ovlivněná řeckým písmem, která zpočátku obsahovala jen 21 písmen.“* (Čapka, Santlerová, 1998: 46-55)

Jean (1994) ve své knize uvádí, že latinská abeceda měla nejprve pouze velká písmena, která nazýváme kapitály. Z nich se vyvinula unciála mající okrouhlé tvary a kolem roku 1000 se šířila do latinsky píšících zemí Evropy.

V knize autorů Čapka a Santlerové (1998: 57) je latinka rozdělena na písmo majuskulní obsahující velkou abecedu a na písmo minuskulní obsahující malou abecedu. A dále podle způsobu užití na písmo knižní, listinné a kurzívní. Knižní písmo utváří stěsnaný dojem, písmena představují tvar obdélníku a tvoří jakýsi pás.

Listinné písmo se přibližovalo ke kurzívnímu. Cílem bylo písmo zjednodušovat, zkracovat. Kurzívní písmo je charakteristické užíváním smyček. Zmizely doprovodné čárky a patky.

„Většina knih byla opisována ručně, což bylo velice zdoluhavé a cenově náročné. Převratným objevem pro literaturu byl knihtisk vynálezce Johanna Gutenberga, který vytvořil kovové formy, z nichž se odlévala písmena ve tvaru kovových razítek, z těchto razítek se tvořila slova a ze slov celé stránky. Přestože knihtisk byl velkým objevem, Gutenberg tisknutí knih brzy vzdal. (300 kopií jeho 42 řádkové knihy trvalo 4 roky).“
(Aykroyd a kol., 2002: 142)

Postupem času se vyvíjelo humanistické písmo knižní a kurzívní, které dostalo podobu dnešní moderní latinky. Podle Čapka a Santlerové (1994: 82) *„prvním požadavkem zůstává, aby se žák naučil psát co nejzřetelněji, nejrychleji a s minimem fyzické námahy. Metoda výuky a vhodná písmová forma moderní kurzívy se stává věcí spíše pedagogů než písařských reformátorů mimo školu.“*

Při hlubším uvažování je zřejmé, že dnešní doba klade čím dál větší nároky na podobu písma. Postupně se upouští od krasopisných jevů, což je patrné například i u novodobého písma Comenia Script.

1.2 Přehled historických metod psaní

Jak uvádí Kohoutek (1968), mezi nejstarší metody psaní patří metoda mechanická, která se používala až do 17. století. Pod tuto metodu řadíme také metodu kopírovací, které se užívalo ve školách. Metoda měla své nevýhody, protože byla velice zdoluhavá. Spočívala v objíždění písmen rydlem tak dlouho, dokud písmeno nebylo správně osvojeno. Tento mechanický pohyb ale postrádal metodický postup. Učitel zde měl spíše funkci kontrolní – rozhodoval, zda písmeno je správně napsáno, staral se o psací potřeby (ořezával je). Kopírovací metoda měla řadu obměn, ale všechny měly stejný základ – mechanické kopírování písmen. Zvláštním typem byla metoda pausovací, která se vyznačovala vkládáním vzoru pod průsvitný papír a nápodobou daného písmene. Podle mínění Kohoutka (1968: 32) *„výsledky metody kopírovací i*

pausovací nebyly úměrný zdlouhavému neaktivnímu napodobování, které nemělo se skutečným psaním mnoho společného.“

Dalšími metodami psaní se zabýval například Blahouš (1891), Kohoutek (1968) a Penc (1968).

Metoda syntetická, která se začala ve školách objevovat od roku 1820 a jejímž zakladatelem byl Pestalozzi, spočívala v postupném nacvičování jednotlivých kroků (od částí písmen k celému písmenu, slabice, slovu, až po složitější celek). Další metodou je metoda taktovací, která se k nám dostala z Francie a za jejího představitele je považován Andoyer (Kohoutek, 1968:38). Základ taktovací metody tvoří diktát. Učitel diktoval jednotlivé tahy (zátrhy, smyčky, spojovací čáry), jež měli žáci psát, určoval tím tempo. Mnozí učitelé si tuto metodu chválili pro její hromadnou formu, sjednocenost tempa psaní a pro snadnější kontrolu. Metoda fyziologická nebo také americká byla pojmenována díky zemi, kde byla nejvíce rozšířena.

Odtud se šířila do Francie, Německa a do českých škol. Zakladatelem této metody je Jakub Carstairs. Jak napovídá její název, zabývá se především fyziologickými procesy, které samotné psaní doprovází. Jak uvádí Kohoutek (1968: 39), jedná se především o pohyby ramene, ruky, předloktí, lokte, ukazováčku, prstu prostředního a palce. *„Před vlastním psaním se doporučovaly volné cviky na nelinkovaném papíře, plynulé psaní, psaní velkých tvarů, cvičení spojů a časté a rozmanité cviky prstů.“*

Penc (1968) poznamenává, že důraz byl také kladen na správné sezení, lehké držení pera a na úsilí učitelů zvýšit aktivitu samotných žáků. A to tak, aby sami postupně objevovali jednotlivé poznatky, například odvozování psacích písmen z tiskacích.

Snahou o nácvik individuálního rukopisu metody psychologicko-fyziologické se u nás v letech před 1. světovou válkou a po ní zabývali například R. Saudek, J. Vlček, B. Tožička, J. Jirásek, R. Svoboda, S. Vrána, V. Příhoda, J. Šembera, J. Kubálek, T. Hamerský, F. Jungbauer a další. V této době byla odstraněna složitá liniatura, byly

zavedeny sešity většího formátu a místo ostrého pera se začalo používat pero kuličkové. Důraz byl kladen především na jednoduchost, čitelnost a vazebnost tvarů.

Ve 2. polovině 19. století vznikla také metoda globální, která se od ostatních lišila tím, že vycházela z celků. Podle Kohoutka (1968: 43), „ *se vychází z psaní celých slov, vět nebo i slovesných celků. Psací projev se neanalyzuje na slabiky nebo písmena.*“ Využívá se nápodoby učitelova způsobu psaní. Žáci nemají předepsané sešity, nedochází k opisování slov. Penc (1968) poznamenává, že metoda obsahuje hned několik pozitivních poznatků jako například zachování individuality písma, plynulost, jednotný sklon a lepší pravopis, což ale nebylo později prokázáno.

Poslední metodou je metoda analyticko-syntetická, při které byly nejdříve procvičovány jednotlivé kresebné a psací prvky jako například různé přímký, oválné prvky a prvky písmen. Následovalo procvičování krátkých slabik (zvuky zvířat), slova jednoslabičná, dvouslabičná, až žáci poznali celou malou psací abecedu. Dále žáci porovnávali tištěnou a psanou báseň, učili se zapisovat daná slova, až ji napsali celou. Tímto způsobem se žáci naučili malou i velkou psací abecedu. Motivačním prvkem mohla být báseň o zimě, na kterou navazovala báseň o jaře a o létě. Analyticko-syntetická metoda je založena na neustálém napodobování učitelova vzoru. Touto metodou se důkladněji zabýval Kohoutek (1968: 45). Snažil se žáky motivovat říkankami. Dále zdůrazňoval to, aby si žáci již v předškolním věku uvědomovali psaní také po stránce společenské, například napsat dopis rodičům a podobně. Důležité bylo nejdříve umět daná slova číst, pak teprve se je žáci učili psát. Kohoutek dovolil žákům uvědomovat si jednotlivá písmena. Netrval na tom, aby žáci psali slova pouze jedním tahem. Kohoutkova koncepce počátečního psaní dává přednost čtení slov a větných celků před samotným psaním. Žáci srovnávají psaný text s tištěným.

U několika metod můžeme sledovat přesah do současné výuky. Například metoda analyticko-syntetická, kde se také postupuje od přípravných cviků k písmenům, slovům, větám a celkům a žák zapisuje do předepsaných sešitů (Jedlička, 1972: 68). Nebo například metoda pausovací, která se v dnešní době částečně využívá, ale spíše ve formě psaní na fólie.

2 SOUČASNÉ METODY PSANÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

V současné době se můžeme setkat s odlišnými způsoby, jak se žáci učí psát. Učitelé mají na výběr hned z několika metod, z nichž asi nejpoužívanější je metoda stávající (klasická), dále alternativní (inovativní) metoda a poslední dobou se čím dál tím častěji setkáváme i s písmem Comenia Script. Jak uvádí Santlerová (1995: 24), psaní patří k základům vzdělání, které bylo vždy ovlivňováno abecedou a školskými předlohami. Santlerová (1995: 24) uvádí tři typy základních školských předloh:

- předlohy založené na mechanické metodě z roku 1876 (nápodoba);
- předlohy založené na analyticko-syntetické metodě z roku 1902 (návnik tvarů písmen, zdobnost);
- předlohy založené na fyziologicko-psychologické metodě z roku 1932 (důraz na funkčnost).

2.1 Metoda stávající (klasická)

V dnešní době bývá psaní většinou vyučováno souběžně se čtením. Tyto dvě dovednosti spolu totiž úzce souvisí. Stávající (klasická) metoda je vlastně metodou, kterou známe již z dřívější doby. Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 59) považují tuto metodu za vhodnou pro jazyky, kde fonému odpovídá grafém. *„Díky fonematickému zápisu českého jazyka mohou žáci k hláskám, které analyzují z přirozeného verbálního projevu, připojovat jednotlivá písmena a ta syntetizovat do slabik, slov i vět hned od začátku vyučování čtení a psaní.“* Učí se tak uvědomovat si obsah řeči, což znamená, že mají možnost vlastního objevování. Šimková (2012: 57) vyzdvihuje 3 základní body, o které se klasická metoda opírá a to o:

- a) didaktické zásady – postupně se zvyšující náročnost, názornost
- b) působení analyticko – syntetických činností
- c) vzájemné působení psaní a čtení

Když se řekne klasická metoda psaní, představíme si tradiční písanky, které jsme používali na prvním stupni základní školy, předepsané tvary, které jsme obtahovali nebo jsme se je pokoušeli co nejpřesněji napodobit. S tím úzce souvisí již zmíněné uvolňovací a kresebné cviky, které učitel běžně zařazuje do výuky. Žáci postupují od jednodušších tvarů ke složitějším. Šimková (2012: 58) doporučuje využívat k nácviku písmen jednotlivá říkadla, která žákům udávají pracovní tempo, umožňují plynulejší pohyb ruky a pomáhají žákům zbavovat se nepříjemných pocitů ze psaní. Klidné prostředí při psaní je další z důležitých bodů, které by se měl učitel snažit dodržovat. Závisí na něm kvalita žakových výkonů, stejně jako na vlídném a laskavém přístupu učitele, který by jistě neměl zapomínat na pochvaly (Hřebejková a kol. 1984: 21).

Důraz při nácviku psaní je kladen na správný metodický postup. Po zvládnutí přípravných cviků, kde jde především o nápodobu učitelova pohybu, se začíná se samotným psáním. Jak uvádí Hřebejková a kol. (1984: 21), *„jedním z předpokladů úhledného psaní je uvolněná, lehká ruka, schopnost ovládat pohyby paže, zápěstí, záprstí, jemné pohyby prstů.“*

Základem je naučit žáky jednotlivé grafické prvky, z kterých se potom skládají celá písmena. Grafickými prvky rozumíme například čáry, oblouky, ovály, zátrhy a další. Zpočátku žáci tyto prvky píší měkkou tužkou číslo 1 nebo 2. Při dobrém zvládnutí se postupně přechází ke psaní perem. Při nácviku psaní se vychází z tiskacích písmen, porovnávají se tvary tiskací s psacími, protože mnohé tvary mají jistou podobnost. Učitel nejprve předepisuje jednotlivá písmena velkých tvarů, žáci se snaží o jeho obtahování a nápodobu. Měli by se u tabule vystřídat všichni žáci, aby si jednotlivé tvary řádně vyzkoušeli. Po napsání je možné společně tvary porovnat a zjistit odlišnosti od učitelova vzoru. Žáci se tímto způsobem naučí vyhledávat chyby a zapamatovat si správný tvar písmene.

Hřebejková a kol. (1984: 22) zdůrazňuje stálé spojování písmene s vyslovenou hláskou pro lepší upevnění. Jedlička (1972: 78) uvádí tento postup při nácviku psaní:

- nácvik psaní jednoho písmene;

- diktát písmen;
- psaní slabiky;
- psaní krátkého slova;
- diktát slabik;
- opis vět z tabule;
- opis vět ze slabikáře;
- přepis tiskacího písma;
- diktát slov.

Vždy na začátku psaní je vhodné zkontrolovat psací potřeby žáků, zopakovat učivo z předchozí vyučovací hodiny a motivovat žáky vhodnými aktivitami. Jak zmiňuje Jedlička (1972: 78) i Šimková (2012: 57), „zájem žáků lze podpořit vhodnou říkankou.“ Pak přichází na řadu nácvič nového písma, které se vyvozuje z tiskacího. Do přípravných cviků Jedlička (1972: 79) zařazuje vysvětlování tvarů na tabuli, procvičování tvarů volně v prostoru, procvičování na tabuli a konečně procvičování tvarů na papírech, v sešitech. Po skončení práce by mělo následovat zhodnocení.

Jedním z nedostatků klasické metody Šimková (2012) vidí v přílišné náročnosti kladené na žáka. Žák musí dodržovat co nejpřesněji základní znaky jako je tvar, velikost, úměrnost, vazebnost, sklon a hustota písma.

Podle Kořínka a kol. (1985: 104) se vychází ze štíhlých tvarů (v dnešní době tomu ale už tak není). Výška písmen závisí na liniatuře, průměrná střední výška bývá kolem 5 milimetrů.

Úměrnost je dalším znakem, kterému musí žáci věnovat pozornost. Velikost jednotlivých částí písmen by měla být v poměru 1:1:1, to znamená, že písmena střední výšky (a, o, e, ...) by měla být stejně velká jako horní (k, l,...) a dolní (y, g,...) délka písmen. Menší odchylky lze tolerovat, ale pouze v případě, že nenarušují úhlednost a čitelnost písma.

Co se týká vazebnosti písma, žáci by měli být vedeni k jedno-tažnému spojování slov. S tím úzce souvisí zapisování diakritických znamének až po zapsání celého slova (pouze u žáků trpících dysortografií se doporučuje zapisování diakritických znamének ihned po napsání písmena).

Žáci mohou mít problémy se sklonem písma. Ideální sklon je 75 stupňů. Toleruje se ještě od 60 do 90 stupňů.

Neméně důležitým znakem je hustota písma. Důraz je kladen na plynulý pohyb ruky. Mezery mezi písmeny by měly být rovnoměrné, což platí i pro mezery mezi jednotlivými slovy (Kořínek a kol. 1985: 104).

Wagnerová (in Mlčáková, 2009: 29) zařazuje mezi znaky kvalitativní také tlak v písmu a upozorňuje na důležitost jeho pozorování u žáků. Mlčáková (2009: 29) uvádí, že *„tlak v písmu považujeme za velmi podstatný znak písemného projevu začínajícího školáka. Nadměrný přitlak na podložku při psaní považujeme za významný grafomotorický problém, který může značně komplikovat rozvoj psaní školního začátečníka.“*

Penc (1961: 34) řadí předchozí znaky písma do znaků kvalitativních, které *„určují vzhled, kvalitu písma jako celku i jednotlivých písmen.“* Opakem jsou znaky kvantitativní, mezi které zařazujeme rychlost psaní. Rychlostí psaní máme na mysli počet písmen, které je žák schopen napsat za určitou dobu, většinou to bývá 1 minuta.

Rychlost psaní není nejdůležitějším znakem písma, ale je též vyžadována. Je závislá na tom, jak si žáci osvojí správné psací zákonitosti. Na konci každého ročníku má žák zvládnout napsat za minutu určitý počet slov. Rychlost psaní se postupně zvyšuje. Důkazem je srovnání údajů starší literatury se současnou.

Na konci 1. ročníku má podle Pence (1961: 53) žák zvládnout zapsat 10 písmen. Ve 2. ročníku je to 20 písmen. Ve 3. ročníku 32 písmen. Ve 4. ročníku 40 písmen a na konci 5. ročníku by již měli žáci zvládnout napsat 45 písmen.

Průměrnou rychlost v jednotlivých ročnících dále uvádí Křivánek, Wildová (1998: 74), Mlčáková (2009: 29) a Šimková (2012: 55) takto: na konci 1. ročníku by měl

žák zvládnout napsat přibližně 10 písmen za jednu minutu, ve 2. ročníku 20 písmen, ve 3. ročníku 30 písmen, ve 4. ročníku 40 písmen a v 5. ročníku by měl žák napsat kolem 50 písmen za minutu. Při porovnání těchto údajů s údaji z dřívějších let, je zřejmé, že rychlost psaní se opravdu zvyšuje.

Křivánek, Wildová (1998: 74) uvádí, že v 1. ročníku bychom měli u žáků tolerovat rozdíly v rychlosti psaní a rychlost by pro nás měla být spíše orientační.

Vzhledem k porovnání s jinými zeměmi nejsou tato čísla nijak velká, a to z důvodu složitějšího zapisování diakritických znamének, která zpomalují psací proces. Testování rychlosti psaní trvá nejdříve asi jednu minutu, postupně se čas zvyšuje. Žáci se naučí z paměti text, který začnou na dané znamení učitele zapisovat. Po uplynutí dvou nebo tří minut všichni přestanou psát.

Učitel pak vydělí počet všech zapsaných písmen počtem minut. Výsledkem je žákova rychlost psaní. Ze všech těchto výsledků lze spočítat průměrnou rychlost ve třídě a také porovnat rychlost všech žáků. Výsledky mohou být i dosti rozdílné. Učitel by měl sledovat, zda se v závislosti na rychlosti psaní nezhoršuje jeho kvalita, která je důležitějším znakem psaní (Penc: 1961: 53 - 54).

Santlerová (1995: 29) a Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 49) rozdělují výuku psaní v 1. ročníku do tří období:

a) Předslabikářové období – sem řadíme již zmíněné uvolňovací cviky kresebné, grafické prvky písmen a číslic a také orientaci v liniatuře. Cílem tohoto období je dosáhnout plynulého pohybu ruky po papíře. V případě nedostatečného osvojení tvarů je potřeba individuální docvičování.

b) Slabikářové období – probíhá přibližně od konce prvního čtvrtletí. Postupuje se od jednoduššího ke složitějšímu. Žáci se nejprve seznamují s jednotlivými písmeny, s jejich spojováním, se psaním slabik a kratších vět. Dále poznávají velká písmena a učí se jejich užívání na začátku vět a vlastních jmen. Nejdříve se užívá větších formátů a širších linek. Jde o co nejpřesnější nápodobu tvaru, velikosti a sklonu. Cílem je estetické a plynulé psaní. Učitel by měl dohlížet, aby psaní nebylo pouze mechanickou činností,

ale aby se žáci naučili být sebekritičtí. Slabikářové období zahrnuje také diagnostické nástroje jako opis, přepis, diktát a autodiktát (volný písemný projev), které upevňují znalost tvarů písmen. Doležalová (1998: 33) upozorňuje, že všichni žáci nemusí psát hned nutně perem. Je to individuální podle jednotlivých výkonů žáků. Až se dítě naučí psát lehce tužkou, může začít psát perem.

Opis je nejjednodušší formou psaní, je to vlastně nápodoba vzoru psacího písma. I v případě opisu musí mít žák znalost sledu písmen a slabik. Opisování by mělo být po celých slovech, ne po písmenech. Předepsaný vzor mu slouží pouze pro kontrolu správnosti.

Přepis je složitější formou psaní, neboť žák přepisuje tiskací vzor psacím písmem, čímž si upevňuje znalost písmen. Musí tedy nutně umět přiřazovat psací písmena k tiskacím. Vzorek mu slouží také jako kontrola pro diakritická znaménka. Jedlička (1972: 81) uvádí, že jde vlastně o druh opisu.

Diktát a autodiktát patří k nejobtížnějším formám psaní, slouží k zapamatování písmen. Důležité je mít správně upevněnou znalost písmene a hlásky a mít dobře rozvinuté jak sluchové, tak i grafické vnímání. Diktát zařazujeme do výuky již po osvojení prvních dvou písmen. Postupně písmena přidáváme, až se dostáváme k diktátu slabik a vět. Autodiktátem rozumíme zapisování slov k daným obrázkům. Žák pojmenuje obrázek a slovo napíše vedle obrázku. Poté by měla přijít na řadu učitelova kontrola a v případě správnosti žák pokračuje psaním téhož slova na celý řádek (Šimková, 2012: 103; Hřebejková a kol., 1984: 23).

c) Poslabikářové období – upevňování žákových dovedností a návyků při psaní. Učitel sleduje především kvalitu písemného projevu. Do této etapy patří opakování učiva, procvičuje se psaní s porozuměním. Nejen v tomto období je důležité kladné hodnocení a povzbuzování žáků.

Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 49 - 50) dělí tyto etapy na období přípravných cviků na psaní, období vlastního nácvičku písma a na období zdokonalování rukopisu.

Ve 2. ročníku se opakují velká a malá písmena abecedy, procvičují se tvarové skupiny písmen a číslic, z geometrie přibývá nacvičování velkých tiskacích písmen. K procvičování se využívá i příkladů z praxe, žáci si například vyzkouší napsat svojí adresu nebo kratší dopis. Ve 3. ročníku děti zdokonalují svůj rukopis, případně se snaží co nejlépe eliminovat chyby, s kterými se často potýkají. Nadále dochází ke zdokonalování plynulosti psaní, k vytváření vlastního osobitého rukopisu a k prodlužování záměrné pozornosti u žáků. Ve 4. a 5. ročníku si žáci rozšiřují své psací dovednosti. Například zkouší psát na nelinkovaný papír, do různých velikostí liniatury a novou dovedností pro ně je vypisování důležitých bodů z jednoduššího čteného textu. Učitel by měl vést žáky ke krasopisu, protože u mnohých z nich dochází ke zhoršení (Santlerová, 1995: 29 – 30; Fabiánková, Havel, Novotná, 1999: 50-52).

V současné době mají učitelé na výběr z mnoha didaktických pomůcek a písanek určených k výuce prvopočátečního psaní. Mezi známá nakladatelství patří například Nová škola, Fraus, Didaktis a SPN.

Nakladatelství Nová škola³, které vzniklo v roce 1997, vydává Živou abecedu a Slabikář, které jsou propojeny s písankami. Psaní probíhá současně se čtením. Soubor písanek má prodlouženou schvalovací doložku Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy do roku 2017. V písankách najdeme nácvik prvků písmen, velkých i malých psacích písmen, slabik, slov i vět. Nácvik probíhá formou opisu, přepisu, diktátu, autodiktátu i za pomoci složitějších cvičení. K písankám je vypracován Metodický průvodce, který obsahuje pokyny pro práci. K počátečnímu psaní patří také pracovní sešit s názvem Moje první psaní, který obsahuje kresebné cviky, nácvik částí písmen a číslic. Součástí pracovního sešitu jsou obrázky a říkadla.

Doplňkovým materiálem k tištěným učebnicím jsou interaktivní učebnice, které obsahují různá interaktivní cvičení, fotografie, animace, videa, audio nahrávky, zajímavosti a webové stránky. Nakladatelství Nová škola má pro 2. ročník vypracovaný

³ Nová škola. [online]. 2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.nns.cz/blog/vice-o-nakladatelstvi/>

pracovní sešit s názvem Putování se sluníčkem. Žáci zde sbírají sluníčka za správně provedené úkoly. Kromě těchto didaktických materiálů vydává Nová škola další pomocné sešity jako například Vyjmenovaná slova, Slovní druhy a jiné.

Nakladatelství Fraus vydává učebnice od roku 1991, kdy byla založena firma panem Ing. Jiřím Frausem. V nakladatelství dnes pracuje kolem sta zaměstnanců. Od roku 2007 jsou vydávány i interaktivní učebnice. Firma sídlí v Plzni ročně vydá přibližně 1 milion publikací. Učebnice jsou stejně jako v případě nakladatelství Nová škola vypracovány podle Rámcového vzdělávacího programu. Pro 1. stupeň Fraus⁴ nabízí soubor učebnic založených na analyticko-syntetické i genetické metodě. Například pracovní učebnice Začínáme číst a psát, Už čteme a píšeme sami, Hrajeme si ve škole i doma. Dále Uvolňovací cviky a tvarové prvky psacího písma, písanky pro nácvik vázaného i nevázaného písma, příručky pro učitele, CD a interaktivní učebnice a cvičení.

Nakladatelství Didaktis⁵, které vzniklo v roce 1996, je specializováno především na pedagogickou a naučnou literaturu. Mezi didaktické materiály, které vydává, patří Velké a Malé písanky, Písmenkář, Slabikář, Skládací abeceda, Malovaná abeceda, Plakáty s písmenky, Zápisníček pro prvňáčky a Maňásek Kouzelník pomáhající žákům s novým učivem. Pro žáky 1. stupně základních škol Didaktis vydává také sešity s názvem Zábavné procvičování a Prázdninové procvičování, které mohou žáci využít k domácímu a prázdninovému opakování.

SPN⁶ (Soukromé pedagogické nakladatelství) vzniklo roku 1994 v Praze a mezi jeho knižní skvosty patří například první český slabikář nebo Učitelské noviny, které se vydávají dodnes. SPN nabízí pro učitele a žáky 1. stupně například Kresebné uvolňovací cviky, Písanky pro prvňáčky, Písmena pro učitele, Písmena pro prvňáčky a celou řadu dalších učebnic, příruček a pomůcek. Pro domácí a prázdninové opakování učiva vydává SPN řadu s názvem Barevná čeština obsahující hádanky, křížovky, omalovánky.

⁴ FRAUS. [online]. 2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://ucebnice.fraus.cz/>

⁵ Didaktis. [online]. 2005-2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.didaktis.cz/>

⁶ SPN. [online]. 2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.spn.cz/>

2.2 Metoda alternativní (inovativní)

Současná metodika psaní nabízí učitelům mnohé inovativní postupy, ze kterých mohou vybírat, jako například alternativní metoda doc. PhDr. Jany Šemberové, CSc. Metoda je založena na poznacích, které koncipoval Galperin ve své „teorii formování rozumových operací.“ Podstatou alternativní metody je především rozumová činnost žáka.

Požadavky nejsou kladeny na detaily, ale na funkčnost psaní. Nejde pouze o to, abychom žákům předložili vzor, který by měli kopírovat. Důležitý je proces, při kterém žáci sami přichází k poznatkům, jež si lépe upevňují, rozvíjí své vnímání, pozorování, vyjadřování a tím i zvyšují svůj zájem. Alternativní metoda žákům přináší odlišný systém ve formě pomocné liniatury a opěrných bodů, tzv. „kolíčků“ (Šimková, 2012: 58 - 59). Kořínek, Křivánek (1985: 112) nahlíží na pomocnou liniaturu takto: *„Posuzujeme-li výuku psaní v 1. ročníku základní školy z hlediska koncepce postupného rozumového vývoje, domníváme se, že současný způsob psaní v sešitech pouze s jednou základní linkou v počáteční etapě výuky jednotlivých písmen malé i velké abecedy (tj. v období zhruba od října do ledna) neposkytuje všem žákům v dostačující míře podmínky k utváření úplného orientačního základu činností. Tím je postup výuky psaní a nácvik psaní pomalejší, snižuje se i kvalita výkonu.“*

Pomocnou liniaturu Šimková (2012) doporučuje pro šikovné písáře pouze u prvních osmi písmen. V případě slabších písářů se tato doba prodlužuje podle potřeby. Užívání pomocných linek je vhodné až do té doby, než si žák psací návyk osvojí. Učitel ale musí jednotlivé žáky sledovat a v případě potřeby pomocnou liniaturu postupně odstraňovat. Důvodem je možnost, že liniatura by mohla začít žáka zpomalovat a odvádět ho od správného a úhledného písma. Důležité je zmínit, že význam pomocných linek je opravdu pouze pomocný (Kořínek, Křivánek, 1985).

Systém orientačních bodů je jednou ze základních předností alternativní metody. Jak uvádí Kořínek, Křivánek (1985), žákovi je předložen vzor s vyznačenými orientačními (opěrnými) body. Učitel by měl dát žákům jakýsi návod, jak tyto opěrné

body hledat a vysvětlit jim, k čemu jim vlastně budou sloužit. Tato část se může zdát zdlouhavá, ale výsledky bývají kvalitní. Pokud žák pochopí vyhledávání orientačních bodů, zrychlí se jeho nácvik psaní a naučí se postupně odstraňovat své chyby. V následujících fázích výuky psaní již pro tohoto žáka není nutné užívání pomocné liniatury a opěrných bodů, protože si tuto schopnost osvojil. Kořínek, Křivánek (1985) vidí tento způsob nácviku psaní jako převážně úspěšný.

Nácviku alternativní metodou psaní předchází přípravné a kresebné cviky, jejichž smyslem je řádně uvolnit celé paže. Základem je správné sezení, držení psacího nástroje a dodržování správného metodického postupu, který přehledně popsala Šimková (2012: 94 – 97). Začínáme od psaní grafických prvků písmen do úplné pomocné liniatury. Důležité je na žáky nespěchat, nesmí být omezováni v čase. Po správném napodobení tvaru přichází na řadu snaha o dodržování stejné velikosti písmen, což bývá pro žáky zpočátku náročnější.

Poté žákům vysvětlíme již zmíněný systém orientačních bodů, který jim pomůže v upevňování písmen.

Dalším motivačním prvkem mohou být různé říkanky, které udržují správný rytmus při psaní a zlepšují celkový pocit.

Psací písmeno vyvozujeme z tiskacího. Žáci v něm mohou hledat již pro ně známé psací prvky, na které ho učitel rozdělí (nejlépe barevnými křídami na tabuli) a snaží se dané písmeno umístit do liniatury a vyhledat tak již pro ně známé opěrné body.

Následuje nácvik celých písmen. Nejdříve si je žáci zkusí psát volně do prostoru, pak obtahují učitelem zapsaný tvar na tabuli. Možné je také tvary vytvářet pomocí drátků, provázků nebo vlny.

Jako další krok Šimková (2012: 95) zmiňuje psaní žáků na tabuli. Žáci se postupně střídají u tabule, na kterou píší mokrou houbičkou nebo namočeným štětcem. Tato část může být pro žáky zajímavá, protože si vyzkouší zase něco nového, co je bude bavit. Poté mohou začít psát křídou. Učitel by neměl zapomínat na pochvaly a kladné hodnocení, žáci jsou pak více motivováni do práce. Pomoci jim může i

sebehodnocení. Prohlédnou si, co vytvořili a vyjádří k tomu svůj názor. Zda se jim písmenko povedlo či naopak a proč. Šimková (2012: 96) upozorňuje, že nácvik psaní by zpočátku měl trvat maximálně 8 až 10 minut.

Následuje psaní do sešitu. Žáci si mohou označit jednotlivé orientační body většinou pouze u prvního předtištěného písmenka. Psaní do sešitu předchází obtahování vzoru rukou. Psaní se doporučuje zařadit do dřívějších vyučovacích hodin z důvodu únavy dětí, která brání jejich koncentraci. V jedné vyučovací hodině by žáci neměli napsat více než 3 – 4 řádky.

Postupně dochází k tomu, že žák je schopen psát i bez pomocné liniatury a orientačních bodů, které zůstávají pouze v jeho mysli. Úhlednost a správnost psaní se postupně zdokonalí následným procvičováním. Opět nesmíme zapomínat na pochvalu. Jak uvádí Šimková (2012: 96), *„správně napsaná písmena dostávají medaili, tvarově méně zdařilá žáci společně opravují.“*

Alternativní metoda by měla být pro žáky více uvolněná. Žáci by měli mít radost z jejího postupného poznávání. Nespočívá v drilu ani v obavách, že se žáci něco nenaučí. Dnes ji často pozorujeme v kombinaci s klasickou metodou psaní. Učitelé mají možnost využít z každé metody různé prvky (Šimková, 2012).

2.2.1 Porovnání stávající (klasické) a alternativní metody

Při bližším poznání obou metod, jak metody stávající (klasické), tak i alternativní, zjistíme, že každá z nich má své výhody. Dnešní klasická metoda je ve své podstatě stejná jako ta dřívější. Stále jsou kladeny nároky především na kvalitativní znaky písma, jako je sklon, vazebnost, velikost, tvar, úměrnost a hustota písma. Žáci musí sledovat současně všechny tyto znaky a dbát při tom na úhlednost písma, což pro ně není jednoduché a může to mnohým z nich způsobovat psychické problémy.

Alternativní metoda je založena na rozumové činnosti. Snaží se předcházet psychickým obtížím žáků. Proto byla založena na jednoduchých tvarech, které jsou bez složitého napojování písmen a neobsahují detaily, které nejsou při psaní nutné.

Dalším bodem, ve kterém se jednotlivé metody liší, je v případě alternativní metody používání orientačních bodů – „kolíčků“. Žáci se s nimi seznamují již v přípravném období, kdy se je snaží vyhledávat. Orientační body mohou žákům pomoci v umísťování písmen do liniatury, což je pro mnohé děti problém. Pomocná liniatura je také prospěšná, ale jak u ní, tak u opěrných bodů platí, že musí být doplněny o správné metodické vysvětlení. Žáci musí vědět, proč mají tyto body hledat. Učitel by měl poznat dobu, kdy je třeba odstranit pomocnou liniaturu. Výhodou alternativní metody je, že nutí žáky k přemýšlení. Sami pak objevují hlubší poznatky, které jsou pro ně mnohem cennější než nápodoba.

Co mají obě metody společné, jsou přípravné a kresebné cviky, které slouží k uvolnění paže a s tím související říkanky vhodné jako rytmické a motivační prostředky. Nejdříve píšeme velké tvary na tabuli, pak volně do prostoru, nakonec do sešitu.

Šimková (2012: 98) nahlíží na alternativní metodu takto: *„Alternativní metoda podporuje a rozvíjí rozumové operace, díky nimž si žák snadněji učivo osvojuje a zvnitřňuje. Žák tak není pasivním příjemcem, ale stává se objevitelem, hodnotitelem a tvůrcem, má možnost zahrnout sebe i své okolí přímo do učiva, které je tak pro něj zajímavější a zábavnější.“*

Klasická i alternativní metoda mají své klady i zápory. Každému vyhovuje jiný způsob nácvičku psaní, proto je užitečné mít možnost výběru.

2.3 Comenia Script

2.3.1 Informace o písmu

Comenia Script je inovativní forma písma, která se u nás poslední dobou objevuje stále častěji. O tomto písmu se dozvídáme z různých zdrojů, a tak se mu budeme věnovat podrobněji.

Autorkou písma Comenia Script⁷ je Radana Lencová, která se jím začala zabývat již v letech 2002 – 2005 na VŠUP v Praze. Návrhy písma začaly vznikat při jejím doktorském studiu. Lencová pracovala na projektu, který byl zaměřený na hledání inovativních myšlenek a návrhů jak obohatit současné písmo a jeho formu tak, aby se stalo lépe využitelným. S tím souvisel i návrh na nové psací písmo. Lencová se návrhům věnovala i nadále, po roce 2005 začala s testováním. Postupně pod jejím vedením začaly vznikat i různé didaktické materiály k danému písmu a v roce 2010 i sešity a písanky pro 1. a 2. ročník. Spolu se svými kolegy Tomášem Broušilem a Františkem Štormem získala v roce 2009 Zlatou medaili a Cenu poroty v mezinárodní soutěži evropského grafického designu ED AWARDS 2009 za projekt „Comenia – české školní písmo“ v kategorii Original typeface. Dále získala v roce 2008 1. cenu v kategorii Učebnice pro školy všech stupňů a ostatní didaktické pomůcky v tištěné podobě za knihu „Balíček Comenia Script“.⁸

Písmo Comenia Script prošlo pokusným ověřováním Ministerstva školství České republiky v období od 1. září 2010 do 30. června 2012. Toto ověřování garantoval Řídící výbor pokusného ověřování, který byl řízen PaedDr. Jiřinou Tichou. Realizaci provedli odborníci z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze pod dohledem odborné garantky doc. PaedDr. Radky Wildové, CSc., děkanky fakulty.⁹

Testování bylo provedeno z důvodu prověření písma Comenia Script Univerzal v praktickém využití. Cílem¹⁰ zkoumání bylo:

⁷ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>

⁸ Lencová. [online]. 2010 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: http://lencova.eu/cs/uvod/graficky_design/oceneni/cena_balicek_comenia_script

⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>

¹⁰ Projekt CS. [online]. 2010 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://projektcomeniascript.cz/index.php?site=projekt>

- zjistit, zda rozvoj písařských dovedností při nácviu písma Comenia Script je správně orientovaný;
- dojít k závěrům, které budou nápomocné k dalšímu rozhodování týkajícího se daného písma;
- zjištění úrovně metodiky a didaktických pomůcek a jejich případné dopracování;
- obohacení o podklady potřebné k dalšímu zkoumání.

Ověřování písma Comenia Script probíhalo na 33 základních školách v České republice, které se mohly dobrovolně přihlásit. Zájem o zařazení do výzkumu byl větší, ale z kapacitních důvodů nebylo možné počet zúčastněných škol zvýšit.

Ověřování bylo zaměřeno také na zjišťování názorů učitelů, žáků i rodičů na tuto metodu. Účastnili se dotazníkového šetření, kde se zjišťovaly jejich postoje a názory na písmo Comenia Script, na klasickou abecedu a na vztah žáků ke psaní. Dále byly s učiteli a rodiči vedeny i neformální rozhovory a během celého období zkoumání probíhalo také pozorování metodické práce učitelů, vztahy žáků ke psaní a velice důležitý rozvoj žáků.

Výsledky testování dopadly zjednodušeně řečeno vcelku pozitivně. Co se týká didaktických materiálů, učitelé a rodiče je hodnotili velice kladně. Zaujaly je jak po stránce obsahové, tak po stránce motivační. Mnoho žáků považovalo nácvik psaní za zábavný, že téměř ani nevěděli, že se něco učí, což může velice pozitivně ovlivnit jejich rozvoj. Učitele a rodiče dále zaujala rozmanitost úkolů. Žáci mají možnost sebehodnocení.

Výsledky dále ukázaly, že Comenia Script je srovnatelnou metodou s metodou stávající (klasickou). Z hlediska tvaru a sklonu byla tato metoda hodnocena jako velmi vhodná především pro žáky se specifickými poruchami. Učitelé působící ve třídách se

zdravotně postiženými dětmi byli s touto výukou spokojeni, protože podle jejich slov byla výuka pro žáky mnohem jednodušší.¹¹

Dle doporučení by písmo Comenia Script nemělo v žádném případě nahradit klasickou metodu psaní. Mělo by se stát pouze alternativní metodou. V případě, že by se škola rozhodla toto písmo vyučovat, musí mít souhlas od rodičů nebo zahrnout písmo CS do svého Školního vzdělávacího programu.¹²

Žák má právo učit se psát metodou, kterou se nebude muset nikdy ve svém vzdělávacím období přeučovat. Má ale také právo naučit se číst abecedu psanou klasickou metodou.

Učitelé mají možnost navštěvovat akreditované kurzy zaměřené na didaktiku rozvoje gramotnosti ve čtení a psaní a to hned na několika místech v České republice.

Autorka se inspirovala renesančními humanistickými písmi a zároveň dbala na to, aby písmo bylo především jednoduché, čitelné a bez ozdobných prvků. Písmo Comenia Script tedy obsahuje pouze malou a velkou abecedu a používají se jednoduché tahy při spojování písmen, případně se písmena jednoduše přiřazují vedle sebe.

V 1. ročníku je tolerován různý sklon písma. Ve 2. ročníku se žáci o sklonu dozvídají více, ale u tohoto písma je spíše volitelný.

Písmo je velice podobné tiskacímu, což je pro žáky jednodušší. Žáci mají možnost si písmo přizpůsobit svým potřebám (Šimková, 2012: 60 – 61).

Autorka vytvořila řadu didaktických pomůcek, které lze k nácvičku používat. Jedná se například o písanky obsahující elementární cviky k uvolňování ruky a

¹¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>

¹² Nikdo nesmí žáky přeučovat na psací písmo. [online]. 2013 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/50129/nikdo-nesmi-zaky-preucovat-na-psaci-pismo-rika-radana-lencova-autorka-pisma-comenia-script.html>

k přípravě na psaní ve formátu A4 s názvem Kreslím tvary (2012), Sešit A5 pro 1. ročník (2012), písanky k nácviu písma Comenia Script analyticko-syntetickou metodou s názvem Umím psát 1 a 2 (2012), písanky k nácviu písma Comenia Script genetickou metodou se stejným názvem (2012), dále různé doplňující pomůcky jako karty s písmeny (Příloha 1) a obrázky, Manuál pro výuku písma (2012), pexeso (Příloha 2), tabulka s abecedou, plakáty, záložky s abecedou pro praváky i leváky (Příloha 3) a další. Pro 2. ročník autorka vypracovala písanky s názvem Umím psát na cestách (2012) pojaté jako cesta kolem světa. Dále sešity s liniaturou, která se postupně zjednodušuje a záložku s abecedou. 3. ročník obsahuje písanku s názvem Putujeme za písmem, pojatou jako putování v čase od prvopočátků písma až po současnost.¹³

Comenia Script obsahuje hned několik písmen, které mají tvarovou volitelnost. Žák má tedy na výběr z více tvarů, které může používat, které pro něj jsou jednodušší. Písmo bylo vypracováno jak v serifové, tak v bezserifové formě. Po pilotním ověřování se ale došlo k názoru, že serifová forma písma je pro žáky příliš složitá, a tak se používá pouze forma bezserifová.

Brousil, Lencová, Štorm (2008) upozorňují ve svém projektu Comenia na grafickou úpravu většiny školských tiskovin vydávaných v České republice. Upozorňují na přehnané zmenšování a zužování písma z důvodu snížení výrobních nákladů. Podle jejich názoru mohou tyto nevhodné úpravy textu u žáků způsobovat poruchy vnímání textu, případně zhoršení zraku. Dále zdůrazňují, že písmo má vliv na vztah žáků ke čtení a vzdělanosti. Brousil, Lencová, Štorm (2008) uvádí, že „*písmo Comenia Script může rovněž posloužit k sazbě slabikářů, či dětské literatury. Základní kresba velké abecedy je proporčně vyváženou variantou nejen tiskacího písma – v psaném rytmu může nabýt až překvapivě rukopisné krásy. S malou abecedou vytvoří optimální grafickou jednotu.*“¹⁴

¹³ Nakladatelství Svět. [online]. 2014 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: http://www.nakladatelstvisvet.com/cs/shop/edice_kaligrafie/katalog_comenia_script_2013

¹⁴ Projekt Comenia. [online]. 2005-2008 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://www.uhk.cz/cs-cz/o-univerzite/vizualni-styl-univerzity/jednotny-vizualni-styl/Documents/Projekt%20Comenia.pdf>

2.3.2 Výhody a nevýhody písma Comenia Script

Autorka písma zmiňuje, že písmo Comenia Script obsahuje velké množství výhod¹⁵:

- dnešní doba si žádá rychlou komunikaci, a proto je nutné písmo zjednodušit, aby co nejlépe splnilo svůj účel, Comenia Script užívá jednoduché tvary;
- má různé podoby a variace, žáci si jej mohou přizpůsobit svým potřebám (mohou si vybrat z různých tvarů písmen a číslic);
- jednoduchou formu ocení zvláště dysgrafické děti;
- základní tvar psacího písma Comenia Script je navržený tak, aby se jeho čitelný kód zachoval i při 1) rychlém psaní, 2) individuálním sklonu písma, 3) tvarových obměnách několika písmen, 4) napojování pomocí ligatur, atd.;
- písmo se mohou naučit i dospělí, kteří by chtěli zlepšit svůj rukopis z hlediska čitelnosti;
- individuální sklon písma;
- speciální tahy pro leváky;
- nejsou potřeba žádné zvláštní psací nástroje, postačí obyčejné tužky a pero;
- písmena se k sobě pouze přiřazují, což je vhodné z důvodu čitelnosti písma;
- k písmu je vypracováno mnoho didaktických pomůcek, které se dají využít i při procvičování v domácím prostředí, a které jsou pro žáky vhodné také jako motivační prostředky (plakáty, taháky, pexeso a další);
- děti si písmo rychleji zapamatují;

¹⁵ Nejčastější dotazy. [online]. 2010 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_dotazy/comenia_script_dotazy_text

- diakritická znaménka jsou kvůli nespojitosti písmen zapisována ihned po napsání písmena, což je výhodou z důvodu zapamatování a může se tak snížit počet chyb v diktátech;
- žáci se učí pouze písmena velké a malé tiskací abecedy, která jsou tvarově podobná písmu Comenia Script;
- písmo je výhodné především pro žáky s poruchami učení, zejména pro dysgrafiky, kterým může pomoci k lepšímu porozumění textu¹⁶;
- čitelnost písma není důležitá pouze pro české uživatele, ale také pro cizince, kteří čitelnější písmo jistě uvítají;
- díky jednoduššímu písmu se mohou žáci více soustředit na obsah textu, ne jenom na úhledné a ozdobné tvary;
- písmo navazuje na tradici první latinky u nás (Příloha 4).

Pokud zapřemýšlíme o nevýhodách písma Comenia Script, jistě nějaké najdeme. Nejsou ale na první pohled zřejmé. Je třeba řádné testování, které je může ukázat až po delší době (stejně jako v případě již zmíněné serifové formy písma). Odborníci diskutují o proporční nevyváženosti písmen a o vhodnosti či nevhodnosti volitelného sklonu.

Nevýhodou písma Comenia Script jsou také vysoké pořizovací náklady didaktických materiálů a pomůcek. Příčinou je, že tyto materiály vydává pouze jedno nakladatelství. Další z nevýhod je nejasná budoucnost písma Comenia Script. V současné době si rodiče na některých školách mohou vybrat mezi stávajícím (klasickým) písmem a písmem Comenia Script. Otázkou zůstává, co je výhodnější,

¹⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>

protože pokud se všichni budou učit písmo Comenia Script, budou další generace schopny přečíst historické záznamy v klasické podobě písma?

2.3.3 Názory odborníků na písmo Comenia Script

Jestliže přemýšlíme o výhodách a nevýhodách písma Comenia Script, jistě nás zajímají také názory odborníků, kteří písmo hlouběji zkoumají. Jedním z těchto odborníků je předseda České grafologické komory Jan Jeřábek¹⁷ (2010), který vidí velký problém v nespojitosti písmen. Sklon by měl být přirozeně daný. Podle něj má písmo Comenia Script znaky utlumenosti jako stojatost, nespojitost a zmenšené délkové rozdíly. Jeřábek uvádí, že by se z tohoto písma dala vytvořit předloha, která by mohla být užitečnější než ta klasická, ale musely by proběhnout změny ve spojitosti, sklonu a ve zharmonizování poměru zón. Jeřábek tedy doporučuje odbornější diskuzi a dopracování písma.

Dalším z odborníků, který se písmem zabývá již přes 50 let, je grafik, typograf a pedagog Jan Solpera. Solpera¹⁸ sleduje toto písmo již od úplného začátku a považuje ho za dobrý návrh, přestože podle něj bylo odsuzováno dříve než bylo dostatečně představeno veřejnosti. Kladně hodnotí, že si žák může zvolit sklon a šířku písma. Dále zmiňuje, že i když je Comenia Script jednodušší pro žáky, bude složitější pro učitele s menší kreativitou, kteří by s ním mohli mít problémy. Solpera považuje současné rukopisné písmo za nevhodné již od jeho zavedení. Písmu Comenia Script je podle něj mnohem praktičtější – „*snáz se píše a hlavně čte.*“ Dále zmiňuje, že „*i když píšeme samostatné písmové znaky, pohyb ruky je pořád plynulý, jen stopa, kterou zanechává psací nástroj, je přerušovaná.*“ Solpera se zamýšlí nad tím, že existuje mnoho lidí, kteří se považují za znalce, přestože nemají praxi a nemohou písmo objektivně posuzovat.

¹⁷ Tvar 06-2010. [online]. 2010 [cit. 2014-02-05]. ISSN 0862-657. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/cz/2010/tvar-6-2010-33.html>

¹⁸ Radana Lencová. [online]. 2010 [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/cs/gal_vyjadreni_jan_solpera

Další názory na písmo Comenia Script vyjádřily také grafoložky Hana Rásochová a Eva Leitnerová. Leitnerová¹⁹ by novou formu písma klidně vyzkoušela. Kladně hodnotí účelnost, zjednodušení a soustředěnost na tvar. Rásochová „nevidí“ v písmu proporcionalitu. Podle ní se „*všechno odehrává pouze ve střední zóně, do horní a spodní zóny toto písmo vyhání jen jakési neduživé výhonky.*“ Leitnerová nesouhlasí s tím, že Comenia Script je rychlejší. „*Rychlejší je písmo provázané, každý si to může zkusit, dokonce se to uvádí i v odborné literatuře.*“ Přesto by ale Leitnerová nový typ písma vyzkoušela raději než zůstat u současné předlohy. Rásochová by byla raději, kdyby se upravila pro současnost předloha z roku 1932, která se jí zdá mnohem uvolněnější, otevřenější a sympatičtější.

Grafoložka Světlana Francová²⁰ vypracovala pro Českou grafologickou komoru stručný pohled na písmo Comenia Script z hlediska psychologické stránky osobnosti. Francová upozorňuje na problémy, které toto písmo přináší, jako je nespojitost písmen a nedotahování tahů, kdy nedochází k dostatečnému projevení jemné motoriky. Grafoložka uvádí, že „*kvůli nespojitosti písmo ani po získání zručnosti v psaní neumožňuje výrazově se uvolnit a otevřít.*“ Dalším problémem je tvarová proporčnost, která není vyvážená. Na variabilitu sklonu Francová nahlíží jako na volbu, která může žákům způsobovat nejistotu. Jakékoli zastavování, přerušování a utlumování může způsobit psychické obtíže jako například nesprávnou propojenost fyziologických center. Obtíže mohou vést k depresivním náladám, emočnímu vyprázdnění, citové nepřítomnosti, až k problémům v sociálních vztazích. Opakem je plynulý rytmický pohyb, který je projevem životní síly, stability, sebeuvědomění se, schopnosti vlastní motivace, schopnosti adaptace a přizpůsobení se. Comenia Script však tento plynulý pohyb nepodporuje.

„Dominantní postavení střední zóny a zkrácené horní a dolní délky mohou

¹⁹ Tvar 06-2010. [online]. 2010 [cit. 2014-02-05]. ISSN 0862-657. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/cz/2010/tvar-6-2010-33.html>

²⁰ Psychologie výrazu. In: [online]. 2010 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://www.grafologickakomora.cz/files/Comenia-psychologievyrazu.pdf>

odrážet slabší rozlišovací schopnosti.“ Písmo Comenia Script neuskutečňuje pohyb, který má umožnit rozvinutí se v plynulých napojeních a v dolních a horních délkách, takzvaných „kličkách“. Utlumenost pohybu je způsobena tím, že nedochází k dotahování dolních smyček. Francová dále zdůrazňuje důležitost pohybů, které doprovází nácvik psaní. Především uvolněnost a prostorovost. „Z grafologického (výrazového) pohledu je tedy žádoucí, aby školní předloha umožňovala (po automatizaci pohybu) jeho plynulost, návaznost a pružnost, rytmickou pulzaci, jeho rozvinutí do jemné motoriky, též aby její tvary byly proporcionálně vyvážené, oblé, jednoduše proveditelné a aby umožňovaly pisateli (po nabytí zručnosti a obratnosti v procesu psaní) rozmanitou variabilitu – případné zjednodušení či přetvoření v osobité tvary a doplnění o individuální formy nebo propojení písmen.“ (Ibidem)

Francová dále uvádí, že z těchto hodnot Comenia Script obsahuje pouze tvarovou jednoduchost a oblost. Nespojenost písmem má za následek přílišnou koncentraci na detaily, žáci se musí složitěji orientovat v prostoru. Na pohled se zdá písmo jednoduché, ale díky oddělování písmen tomu tak není. V případě serifového typu písma (které nakonec nebylo schváleno) grafoložka upozorňuje, že takzvané „patky“ spíše brzdí pohyb ruky.

Podle Francové *„Comenia Script svou zredukovanou podobou na formy tiskacích písmen všestranný rozvoj osobnosti neumožňuje a spíše jej omezuje.“ (Ibidem)*

Česká grafologická komora se zabývá písmem Comenia Script, jeho přínosem pro žáky i problémy, které s písmem souvisí. Cílem je prozkoumat současnou písmovou předlohu a dojít k závěrům jak ji vylepšit, případně změnit.

Z odborných názorů vyplývá, že současná písmová předloha, která je používána již mnoho let, není dokonalá. Je potřeba ji v některých bodech upravit. Stejně tak zjistíme z názorů odborníků, že inovativní písmo Comenia Script není pro žáky vhodné především z psychologického hlediska.

Za učitele a rodiče doufáme, že písmová předloha bude v nejbližší době řádně prozkoumána a obnovena, aby si žáci mohli písmo osvojovat metodami pro ně vhodnými a srozumitelnými.

3 PRVOPOČÁTEČNÍ PSANÍ V RVP

Rámcový vzdělávací program platný od 1. 9. 2013 stanovuje, že *„v souladu se zákonem je pro realizaci základního vzdělávání vydán Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.“*

Prvopočáteční psaní je v RVP²¹ zahrnuto do vzdělávací oblasti s názvem Jazyk a jazyková komunikace a obecně patří do oblasti s názvem Český jazyk a literatura. Vzdělávací obsah tvoří očekávané výstupy a učivo. 1. stupeň základní školy je rozdělen na dvě období. Do 1. období zařazujeme 1. - 3. ročník, po kterém jsou očekávané výstupy stanoveny jako orientační, po 2. období (5. ročník) jako závazné.

„Učivo, vymezené v RVP ZV, je doporučeno školám k distribuci a k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků nebo delších časových úseků. Na úrovni ŠVP se stává učivo závazné.“ (Ibidem)

Získané dovednosti v oboru Českého jazyka a literatury jsou důležité pro úspěšné vzdělávání i v ostatních oblastech. *„Užívání češtiny jako mateřského jazyka v jeho mluvené i písemné podobě umožňuje žákům poznat a pochopit společensko-kulturní vývoj lidské společnosti.“* Aby si žáci osvojili spisovnou podobu českého jazyka, je potřeba, aby získali vědomosti v jazykové výchově. Měli by pochopit, že jazyk je důležitým nástrojem celoživotního vzdělávání, který slouží také k předávání a získávání informací.

Očekávané výstupy žáků 1. stupně - 1. období:

- porozumění písemným nebo mluveným pokynům přiměřené složitosti
- zvládnutí základních hygienických návyků spojených se psaním
- psaní správných tvarů písmen a číslic, správné spojování písmen a slabik, kontrola vlastního písemného projevu

²¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2013-2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

- psaní věcně i formálně správných jednoduchých sdělení (Ibidem)

Ve 2. období patří k očekávaným výstupům správné psaní jednoduchých komunikačních žánrů po stránce obsahové i formální, vlastní tvořivé psaní.

K učivu 1. stupně v oblasti písemného projevu patří: základní hygienické návyky (správné držení psacího nástroje, sezení), technika psaní (úhledné psaní) a žánry písemného projevu (dopis, zpráva, inzerát a další).

Rámcový učební plán stanovuje minimální časovou dotaci 35 hodin pro vzdělávací obor Český jazyk a literatura (1. stupeň). *„Psaní je součástí Komunikační a slohové výchovy, realizuje se zpravidla v menších časových celcích, než je vyučovací hodina.“* (Ibidem)

Na základě Rámcového vzdělávacího programu si každá škola vytváří svůj Školní vzdělávací program. K jeho tvorbě byl vytvořen Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů, který přesně stanovuje zpracování jednotlivých částí.

„RVP ZV je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se ŠVP i podle měnících se potřeb a zájmů žáků.“ (Ibidem)

RVP ZV vyžaduje pro žáky podnětné a kreativní prostředí, které bude pozitivně ovlivňovat nadané žáky, povzbuzovat méně nadané, a které bude optimálním způsobem ovlivňovat jejich vývoj. Hodnocení žáků by mělo být vždy založeno na splnění dosažitelných úkolů, aby mohli prožívat úspěchy. V případě neúspěchu by žáci neměli mít strach, ale měli by vědět, že s chybami se dá pracovat. *„V základním vzdělávání se usiluje o naplňování těchto cílů: umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení, podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů, vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci, rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých.“* (Ibidem)

O tom, zda je jedinec-žák vyspělý, či nikoli, vypovídá kromě dalších projevů i jeho jazyková úroveň. Měli bychom mít na paměti, že prvopočáteční psaní je nedílnou součástí základního vzdělávání.

4 PŘÍPRAVA NA PSANÍ A SPRÁVNÉ PSACÍ NÁVYKY

Než se budeme zabývat jednotlivými metodami, zmíníme se o přípravném období psaní, které je velice důležité pro správný nácvik psaní a neméně důležité správné hygienické a pracovní návyky při psaní.

Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 62) zdůrazňují dodržování správných psacích návyků. Dále uvádí, že při psaní *„je namáhána nervová soustava, zrakový a sluchový orgán, svalová soustava, zejména akomodační svaly očí, svaly trupu při udržování správné polohy těla a drobné svaly rukou při psaní. Podceněním těchto zásad často dochází ke zvýšené únavě, zhoršené činnosti smyslových orgánů nebo výskytu ortopedických vad. Je proto nutné, aby všechny návyky byly vytvářeny a upevňovány už v předškolním období a rozvíjeny od nejmladšího školního věku ve všech činnostech, při nichž žák sedí nebo používá psací náčiní. Špatné hygienické a pracovní návyky se později odstraňují jen velmi těžko.“*

Mlčáková (2009: 53) zařazuje k hygieně psaní správné sezení a držení těla při psaní, správný úchop tužky, natočení psací podložky, papíru nebo sešitu, osvětlení psací plochy, dobu, kdy dítě píše a také vytváření radostné pracovní atmosféry. Především v 1. ročníku se můžeme setkat se žáky, kteří mají problémy s osvojením písařských dovedností. Tyto problémy mohou být způsobeny grafomotorickými obtížemi, obtížemi ve sluchové analýze a syntéze, fonematickou diferenciací nebo rytmickou reprodukcí. Učitel by se měl snažit těmto obtížím do určité míry zabránit a při psaní navodit klidnou a příjemnou atmosféru.

Mlčáková (2009: 91) uvádí jako nejčastější obtíže nesprávný úchop tužky, nadměrný přítlak na podložku, křečovitost-neplynulost, obtíže při zvládnutí tvaru písmen, obtíže při napojování grafémů do slabik a slov, pomalé tempo psaní, nadměrnou velikost a šířku písmen, nedodržování liniatury, rozvrácený sklon písmen ve slově a záměny grafémů.

Je důležité, aby žáci pociťovali při psaní úspěch a radost.

4.1 Pracovní a hygienické návyky při psaní

Aby psaní bylo úspěšné, je třeba dodržovat správné pracovní a hygienické návyky. Těmto návykům se věnuje celá řada autorů jako například V. Penc (1968), M. Dušková (1984), J. Hřebejková (1984), M. Turková (1984), Z. Vykopal (1984), Z. Křivánek (1985), M. Kořínek (1985), B. Fabiánková, J. Havel, M. Novotná (1999), R. Mlčáková (2009), I. Šimková (2012) a další.

Jedlička (1972: 74) uvádí jako jeden ze správných návyků udržování čistoty. Žáci by měli být schopni sami si kontrolovat své „pracoviště“ a své pomůcky pro psaní.

Dalším z důležitých pracovních návyků je dodržovat správné držení těla. V dnešní době se mnoho lidí potýká s bolestmi zad a krční páteře, přesto však správné sezení není vždy dodržováno. Proto je velice důležité neustále klást na žáky požadavky správného sezení a být v tomto směru opravdu ohleduplní. Správným sezením myslíme sezení zpříma, na celé ploše sedadla, pohodlné, ale přesto stabilní. Žákům můžeme tato pravidla zjednodušit tím, že je naučíme říkanku²², kterou budeme zpočátku opakovat každou vyučovací hodinu.

Kořínek a kolektiv (1985: 105) a Hřebejková a kolektiv (1976: 19) uvádí, že *„vzdálenost očí od papíru by měla být asi 25-30 centimetrů, aby si žáci nekazili zrak.“*

Jedlička (1972: 75) zase zmiňuje ideální vzdálenost mezi 30 – 35 centimetry. Chodidla by se měla dotýkat podlahy po celé ploše, nohy svírají pravý úhel. Trup se nesmí dotýkat lavice. Uvádí se přibližná vzdálenost 3-5 centimetrů. Hlava je v prodloužení páteře. Ramena dosahují stejné výšky. Váha těla je na sedadle, ne na předloktích, která jsou rovnoměrně položena na lavici. Ruce svírající pravý úhel by měly být volně položeny na lavici. Pravý roh se posouvá nahoru.

²² METODIKA VÝUKY JEDNOTLIVÝCH PŘEDMĚTŮ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL Z POHLEDU PEDAGOGICKÉ PRAXE. [online]. 2010 [cit. 2013-10-15]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/synergie/dok/opory/simik-metodika-vyuky-jednotlivych-predmetu-na-1-stupni-zs.pdf>

Po zvládnutí správného sezení přichází na řadu další, neméně důležitý nácvik správného držení psacího náčiní. K tomuto nácviku dnes přispívá mnoho pomůcek, které se běžně prodávají nebo se dají i vyrobit doma, jako je například kornout z papíru, který žákům naznačuje správný směr držení tužky. Kornout se připevní na psací nástroj. Konec směřuje do prostoru mezi loket a rameno (Šimková, 2012).

Další pomůckou je moduritová násadka na tužku Hany Tymichové (1994: 5). Tato násadka (Příloha 5) se používá jako prevence špatného držení psacího nástroje u žáků se specifickými poruchami učení.

V dnešní době se hodně využívají i trojhranné tužky nebo pastelky, které také napomáhají správnému držení psacího náčiní (Příloha 6).

Správné držení psacího náčiní (Příloha 7) popsal Jedlička (1972: 75) takto: *„Žák drží tužku mezi palcem, ukazováčkem a prostředníčkem. Palec je lehce skrčený a přidrží tužku zleva trochu výš ve směru od jejího hrotu než je ukazováček. Ukazováček je na tužce lehce ohnutý, bez napětí, asi 3 centimetry od konce tužky. Nesmí být příliš napnutý ani natažený. Prostředník přidrží tužku zprava prvním článkem. Poslední dva prsty jsou ohnuté, nepřitisknuté k dlani. Nesmějí být skrčené, ani natažené. Ruka se lehce dotýká psací plochy koncem malíčku, žák se neopírá o zápěstí ani o hranu ruky. Na začátku drží tužku otočenou k ploše stolku v úhlu 45°. Konec tužky směřuje k rameni. Při pohybu ruky po řádku se zmenšuje úhel mezi rukou a plochou lavice tak, aby vrchní konec tužky směřoval stále k pravému rameni.“* Stejným způsobem popisuje úchop i Doležalová (1998) a Křivánek, Wildová (1998). Šupšáková (in Mlčáková, 2009: 56) upozorňuje na jinou polohu ukazováku: *„Ukazovák přečnává nad palcem a směřuje k hrotu.“*

Kořínek a kol. (1985: 105) upozorňují na samostatný přístup k levákům. Leváky samozřejmě nepřecvičujeme na pravou ruku, jako se to dělávalo dříve, mohlo by to žákům způsobovat problémy. Křišťanová (1998: 32) doporučuje výraznou toleranci ve sklonu psaní u levorukých žáků. Mlčáková (2009: 28) uvádí, že leváci mají mnohdy sklon kolmý nebo zvrácený (větší než 90 °).

Samozřejmostí pro žáky nemusí být ošetřování školních pomůcek. Proto je důležité pravidelně jejich pomůcky kontrolovat. Měli by mít ořezané tužky číslo 1 nebo 2, pastelky a pero připravené k použití. Od počátku výuky psaní se nedoporučuje psát propisovací tužkou, je vhodnější spíše až ve 3. nebo 4. ročníku. A to především z důvodu nutnosti většího přitlaku ruky na papír než je nutné u pera (Hřebejková, 1984: 22).

Wildová (in Mlčáková, 2009: 64) zdůrazňuje, *„aby žák měl stále k dispozici tužku č. 2, vhodné ořezávatko se zásobníkem na ořezané zbytky a čistou měkkou gumu. Možnost opravit chybu gumováním značně sníží psychické napětí žáka.“*

Psaní je pro začínající písaře složitý proces, který vyžaduje silné svalové, tělesné, duševní a rozumové nároky, proto by žáci měli mít při psaní pocit klidu, radost z dobře vykonané práce a měli by vědět, že v případě neúspěchu mají vždy šanci za pomoci učitele a svého úsilí chyby odstranit (Hřebejková, 1977: 20).

4.2 Přípravné období psaní

Cílem přípravného období psaní je podle Mlčákové (2009: 66) příprava dítěte na psaní prvních písmen, slov a vět. Jedlička (1972: 69) dělí výcvik psaní na období přípravných cviků a na vlastní psaní. Období přípravných cviků autor zasazuje přibližně do prvních 6 týdnů výuky. Žáci přichází do školy se zcela odlišnými zkušenostmi se psaním. Jedlička dále uvádí, že *„musíme tyto jejich znalosti sjednotit a především naučit je základním technickým a hygienickým návykům.“*

S přípravným obdobím souvisí přípravné cviky, které slouží k uvolnění ruky a paže, což je velice důležité, neboť psaní je náročnou činností. Jak uvádí Šimková (2012: 33), *„psací pohyb vytvářejí prsty, zápěstí, předloktí a paže.“* Vždy bychom měli začínat nejprve od procvičování ramenního kloubu, paže a předloktí. Následuje uvolňování zápěstí a prstů. Žáci si neuvědomují, že se připravují na samotné psaní, proto je důležité umět je správně motivovat, aby tyto cviky považovali za druh hry. Procvičování jemné motoriky hraje důležitou roli ve správném nácviku psaní. Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 59) doporučují různá cvičení, kde dochází k rozvoji motorických

schopností, záměrné pozornosti a ke koordinaci zraku s jemnou motorikou. Jako vhodnou přípravu ruky uvádí práci s papírem (přehýbání, skládání, trhání, stříhání) a další činnosti jako je modelování, navlékání.

Po uvolnění horní končetiny přípravnými cviky přichází na řadu kresebné uvolňovací cviky. Jedná se o nepřeberné množství tvarů a pohybů, které mají za úkol procvičovat koordinaci činnosti mozkových center a zrakových orgánů se svalovým aparátem ruky. Důležitost náleží uvolněnosti a svižnosti ruky po papíře (Šimková, 2012: 34).

Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 59) uvádí, že existuje řada kresebných cviků, které dále obsahují mnoho pohybů a tvarů vhodných pro správný nácvik psaní. Jedná se o čáry, oblouky, vlnovky, závity a kružnice. U kresebných cviků hraje velkou roli motivace. Učitel má mnoho možností, jak jednotlivé cviky žákům představit, je tedy možné mnohačetné opakování jednoho cviku. Učitelé motivují žáky pohyby, které znají ze svého života. Jedná se o nápodobu tvarů a pohybů jako například kola traktoru, myška hledá úkryt, kuřátko zobe, let motýla, žabí skoky, auto jede a další.

Jak uvádí Jedlička (1972: 70-71) a Šimková (2012: 35), cviky se provádí nejdříve na velké ploše vstoje, nejlépe na tabuli, pak se postupně přechází k menším formátům A3, A4. Důležitý je v tomto případě psací nástroj, který musí být vyroben z měkkého materiálu jako je například rudka, uhel, progressa a tupá pastelka. Čím dál častěji jsou doporučovány trojhranné pastelky, které žákům pomáhají se správným držením ruky. Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 59) zdůrazňují, že cviky probíhají v kratších časových intervalech, přibližně kolem pěti minut. Důležité je opakování jednotlivých cviků. Počet opakování záleží na učiteli, který rozhoduje, zda si žáci daný tvar dostatečně osvojili. *„Smyslem těchto cviků je koordinace činnosti mozkových center a zrakových orgánů se svalovým aparátem paže, ruky, zápěstí a prstů. Důraz se neklade na dodržování pravidelnosti tvarů, ale na svižný a uvolněný pohyb ruky s psacím náčiním na papíře.“* Užitečnou pomůckou je průhledná fólie, na které mohou žáci tvary neustále obtahovat. Nejsou tedy kladeny velké nároky na materiál, čas a pozornost učitele (Ibidem).

Rozmanité kresebné cviky můžeme využívat ve výuce kdykoliv během nácvičku psaní, jelikož mohou být pro žáky jistým druhem zábavy, relaxace a odpočinku. Učitel by měl volit hravou formu, například říkanky. Důraz není kladen na klasifikaci. Hodnotí se pouze jednodušší formou jako například razítkem a podobně. Kresebné cviky mohou učitelům pomoci i jako diagnostický test žákových schopností.

Jedním z těchto testů je Röszerův grafický test „PILKA“ (označovaný jako prognostický test), který blíže popsala Spáčilová (2003) a Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 59).

Test by měl být zařazen poprvé již po uplynutí přibližně dvou týdnů od doby, kdy žáci nastoupí do školy. Znova se pak opakuje po zvládnutí několika uvolňovacích cviků (nejlépe po zvládnutí 10 – 15 cviků). Během tohoto intervalu dochází ke zlepšení nebo stagnaci žákových schopností a učitel má tudíž jakousi zpětnou vazbu.

Röszerův test spočívá v jednoduchém úkolu. Žáci mají nakreslit zuby pily podle obrázku, který jim nakreslí učitel na balicí papír A3 připevněný k tabuli. Důležité je použití psacího nástroje z měkkého materiálu jako například měkká tužka, pastelka. Test by měl zkreslené výsledky, kdyby ho žáci měli již naučený, proto je nutné nijak žáky nepřipravovat a nedávat žádné podrobné instrukce. Jak uvádí Spáčilová²³, *„výsledky této zkoušky naznačují úroveň koordinované činnosti orgánů, které se na kresbě podílejí, tj. zraku a ruky (vizuomotorickou koordinaci), schopnost vnímat, postřehnout a zapamatovat si tvar, tj. napodobit ho podle předlohy.“*

Výsledky žákovských prací se dále rozdělují na 4 kategorie, podle toho, zda byl úkol proveden správně, nepřesně nebo chybně. Röszer hodnotil především správný tvar, velikost a stejnoměrnost a podle toho pak žákovské práce rozděluje od správných prací označených A, až k dětským čmáranicím označených D.

Mezi I. a II. prognostickým testem se procvičuje 10 kresebných cviků, které

²³ K vybraným problémům diagnostiky předpokladů ke čtení a psaní. Spáčilová H. [online]. 2002 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z: <http://epedagog.upol.cz/eped1.2002/clanek08.htm>

podporují grafomotorický vývoj žáků. Tyto kresebné cviky uvádí Fabiánková, Havel, Novotná (1999: 60-62).

Kresebný cvik s názvem Srdcovka – „lísteček lípy“ se dnes již nedoporučuje. Je považován za překonaný z důvodu obtížnosti tahu, při kterém žáci dělají mnoho zásadních chyb. Žáci mají také problém s jeho zapamatováním. Setkávají se s ním při nácvičce písmene „s“. Místo srdcovky se dnes používá ovál – švestky. Tento kresebný cvik slouží k uvolnění zápěstí. Píše se vstoje, na tabuli, do sešitů formátu A4. Důraz je kladen na správné držení psacího nástroje. Tento psací prvek slouží jako příprava na psaní „kapičky“. Žáci píší ovál, který několikrát obtahují. Méně zdatným písáčkům lze pomoci sklonovou čarou (Šimková, 2012: 44). Po kresebných cvicích, které se několikrát opakují a obměňují, opět přichází na řadu tentokrát již II. prognostický test Pilka, kde dochází k porovnávání výsledků s předchozími.

Učitel může případně zařadit do výuky také takzvané jednotažky. Jedná se o jednoduché kresebné cviky, které působí žákům radost, baví je. Jsou to obrázky vzniklé pouze jedním tahem. V případě, že se některý tvar žákům nepodaří, by nemělo dojít ze strany učitele k pozastavení psaní. Žáci považují jednotažky za hru, mohou si nějaké zkusit vymyslet i sami. Mnoho jich najdeme v literatuře Pence (1978), Šimkové (2012) nebo na internetových stránkách.²⁴ Šimková (2012: 46) uvádí správný metodický postup při nácvičce jednotažek. Nejdříve učitel nakreslí jednotažku na tabuli a vyzve žáky, aby ji zkusili nakreslit jedním tahem. Poté by mělo následovat několik opakování a psaní volně do prostoru, až si žáci pohyb osvojí. Mohou si vyzkoušet psaní ve vzduchu se zavřenýma očima. Pak přichází na řadu psaní křídou na tabuli, případně také se zavřenýma očima. Konečným bodem je psaní všech žáků na papír.

Šimková (2012: 45) upozorňuje na rozdíl mezi psaním a kreslením: *„Kreslená čára musí být vždy vědomá, musíme vědět, co jí chceme vyjádřit; psaná čára je čára automatická, mechanická.“*

²⁴ Metodický portál RVP.[online]. 2009 [cit. 2013-10-15]. Dostupné z: <http://dum.rvp.cz/materialy/jednotazky-4.html>

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Cílem našeho výzkumu bylo zjištění názorů učitelů 1. stupně základních škol na současné metody psaní. Mnoho učitelů vyučuje nějakou metodou psaní a vůbec nepřemýšlí o tom, zda je vhodná, zda by nebyla pro žáky výhodnější jiná, inovativní metoda. Bohužel se setkáváme i s učiteli, kteří ani nemají zájem dozvědět se o jiných metodách něco bližšího. Proto jsme se rozhodli, že uděláme průzkum, který nám objasní situaci alespoň na některých základních školách. Zajímalo nás, zda jsou učitelé s dnešními metodami spokojeni, případně zda k nim mají nějaké výhrady a jakými způsoby vyvozují nové písmeno. Dále jsme zkoumali jejich postoje a celkovou informovanost o inovativním písmu Comenia Script. Písmo patří k aktuálním tématům, ale přesto o něm mnozí lidé, dokonce i někteří učitelé, nemají přehled. Proto jsme se pokusili přivést učitele k přemýšlení o tomto tématu. Zda se jim písmo líbí nebo nelíbí a proč, jaké výhody a nevýhody podle nich obsahuje, apod.

Dalším cílem výzkumu bylo zkoumání rozdílů mezi jednotlivými metodami. Někteří učitelé vědí, že metoda, kterou učí, má své nedostatky, ale často se stává, že tyto nedostatky raději přehlídí, než aby přemýšleli o nějakém řešení.

Všechny metody psaní mají své příznivce i odpůrce, proto jsme se snažili zjistit, proč s nimi souhlasí nebo naopak.

Vždy bychom měli uvážit, jestli je daná metoda psaní vhodná pro naše žáky. Některým žákům vyhovuje stávající (klasická) metoda, jiným alternativní (inovativní) metoda a mnoho příznivců má i písmo Comenia Script. O tom, jakou metodou psaní se na dnešních školách vyučuje, zatím rozhodují ředitelé škol, ale čím dál tím častěji mohou metodu psaní pro své děti vybírat i jejich rodiče. Rozhodnutí se pro jednu z metod psaní nemusí být vždy jednoduché, proto máme k dispozici mnoho titulů z odborné literatury, které se jednotlivými metodami zabývají. Například *Výuka prvopočátečního psaní* (Šimková, 2012) nebo *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy* (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999).

6 CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY VÝZKUMU

Výzkumné šetření probíhalo formou rozhovoru a dotazníku (Příloha 8). Rozhovory se uskutečnily na sedmi základních školách v kraji Vysočina a v Jihočeském kraji. Jedná se konkrétně o základní školy v Počátkách, Žirovnici, Kamenici nad Lipou, Nové Včelnici, Českých Budějovicích, Strakonících a v Českém Krumlově. Zajímaly nás jednotlivé názory učitelů, kteří byli vybráni záměrně i náhodně. O našem výskytu na jednotlivých školách byli ředitelé, zástupci ředitele nebo učitelé vždy informováni předem. Ve všech případech jsme si společně domluvili termín, který vyhovoval oběma stranám.

Rozhovory s učiteli probíhaly vždy na jednotlivých školách před vyučováním, o přestávkách nebo po vyučování podle toho, kdy si učitelé mohli udělat čas. Sběr dat se uskutečnil v období měsíce března roku 2014. Učitelé byli ve většině případů ochotni zodpovědět naše otázky. Rozhovory, podobně jako dotazníky, obsahovaly 5 základních otázek týkajících se metod psaní. Na některých školách jsme měli možnost shlédnout písanky k jednotlivým metodám a některé si okopírovat (Příloha 9a, 9b, 10a, 10b).

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 50 učitelů ze základních škol v našem okolí, kteří byli hned zpočátku seznámeni s důvodem našeho šetření. Dále byli informováni o podmínkách, že zůstanou v anonymitě, že bude uvedena pouze základní škola, na které byl rozhovor či dotazník proveden. 49 z dotázaných učitelů byly ženy a pouze jeden muž.

Podmínkou výzkumu bylo, aby respondenti vyučovali na 1. stupni základní školy a aby měli zkušenosti s výukou psaní. Otázky byly sestaveny co nejjednodušeji z důvodu stručnosti odpovědí. Přesto byly některé odpovědi rozsáhlejší, a tak jsme mohli lépe porozumět jednotlivým názorům. Zajímavé jsou rozdílné odpovědi mladší a starší generace učitelů, které jsou v některých případech přímo opačné. Zjišťování věku jednotlivých učitelů se nám zdálo nevhodné, proto věk nebyl předmětem našeho

zkoumání. Názory dle věku jsou vyhodnoceny pouze orientačně. Respondenti byli vybráni ze škol s odlišnými způsoby nácviu psaní. Základní škola v Českém Krumlově byla vybrána záměrně z důvodu vyučování písma Comenia Script. Na dalších zmíněných školách se vyučuje převážně stávající (klasická) metoda psaní, s používáním alternativní (inovativní) metody jsme se setkali minimálně.

Vyhodnocování probíhalo koncem měsíce března. Nejdříve srovnáním odpovědí respondentů. Všechny zaznamenané odpovědi učitelů jsme si pročetli. Dále jsme zkoumali, zda jsou některé odpovědi stejné nebo podobné. Podobnost odpovědí byla velice častá. Odpovědi jsme si rozdělili podle názorů na dané otázky a vytvořili si přehled, ze kterého jsou sestaveny tabulky a grafy. Výsledné odpovědi jsou vyhodnoceny jako celek, nikoli jako názory učitelů na jednotlivých školách.

7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÝCH METOD

V diplomové práci byly použity tyto výzkumné metody: rozhovor a dotazník. Většina výzkumu probíhala formou rozhovoru z důvodu lepšího pochopení názorů respondentů. Metoda rozhovoru je osobnější a mnohdy vypovídá více než stručné odpovědi v dotaznících. Má ale také své nevýhody. Učitelé jsou většinou zaneprázdněni i mimo vyučování. O přestávkách řeší další záležitosti, někdy ani nestíhají občerstvení. Proto některé rozhovory probíhaly před nebo po vyučování, někteří učitelé si udělali čas o svých volných hodinách. Mnozí učitelé projevili zájem o danou problematiku a o přečtení dokončené diplomové práce.

Rozhovor

Jak uvádí Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.²⁵, „*Rozhovor je pravděpodobně nejdůležitější, nejnáročnější, nejstarší a nejčastěji používanou metodou pro získávání informací, která umožňuje hlubší zkoumání motivů odpovědí na otázky.*“ Metoda patří mezi časově náročnější. Jedná se o výzkumný (heuristický) typ rozhovoru, který se vyznačuje zájmem o dotazovaného pouze do té míry, aby došlo k řešení určité problémové situace. Rozhovor by měl vést k vyvozování závěrů a k zobecnění. Základem je důkladně dotazované seznámit s obsahem zkoumání.

V diplomové práci je použito subjektivní anamnézy – informace jsou získány přímo od zkoumaných osob (Ibidem). Přestože je rozhovor vhodnou metodou, problémem může být zaznamenávání odpovědí. Proto jsme se snažili odpovědi zaznamenávat co nejpřesněji. Metodu rozhovoru jsme využili pro většinu učitelů, a to konkrétně pro 45 z nich, protože mnozí učitelé nemají čas a mnohdy ani zájem nějaké dotazníky vyplňovat. Mohla jsem navíc pozorovat i výrazy v jejich tvářích při kladení jednotlivých otázek. Rozhovory probíhaly na již zmíněných základních školách.

²⁵Psychologie v teorii a praxi. In: [online]. 2010 [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/rozhovor-jeho-druhy-a-pozadavky-na-tazatele>

Učitelé byli seznámeni s tím, že rozhovory jsou anonymní, stručné a s důvodem jejich konání. Rozhovory, stejně jako dotazníky, obsahovaly pět základních otázek. Odpovědi jsme si zaznamenávali a na závěr jsme výsledky porovnali a vyhodnotili spolu s výsledky dotazníků.

Konkrétní kladené otázky byly tyto:

1. Jakou metodu psaní učíte (se učí na Vaší škole)?
2. Jste s touto metodou spokojen/a? Proč ano? Proč ne?
3. Jakým způsobem vyvozujete nové písmeno?
4. Jaký je Váš názor na písmo Comenia Script?
5. Byl/a byste pro jeho zavedení pro všechny žáky do všech škol? Proč ano?
Proč ne?

Dotazník

Dotazník²⁶ „ je vlastně způsob psaného řízeného rozhovoru. Na dotazy, které jsou na rozdíl od rozhovoru psané, se vyžadují písemné odpovědi.“ Dotazník patří k méně časově náročnějším metodám, ale jeho zadání musí být důkladně promyšlené a srozumitelné. Musí být jasně stanovený cíl. Pokud jsou odpovědi anonymní, lze tak u dotazovaných dosáhnout větší upřímnosti. Dotazník patří k metodám subjektivním. Odpovědi mohou být ovlivněny například nedostatkem času nebo nechutí odpovídat na otázky. V případě dotazníku je nutná kombinace s jinými metodami, aby výsledky šetření byly co nejpravdivější, proto jsme ho použili současně s metodou rozhovoru.

U dotazníků jsme zjišťovali především tzv. „měkká fakta“ (postoje, názory, prožitky, přání).

V dotazníku jsou použity otevřené i uzavřené otázky. Většina otázek je otevřených z důvodu zjišťování bližších souvislostí.

²⁶ Psychologie v teorii a praxi. In: [online]. 2010 [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/dotaznik-jako-pruzkumna-metoda>

Učitelé měli možnost se u některých otázek více rozepsat, například v otázce č. 2: Jste s metodou, kterou vyučujete, spokojen/a? Proč ano? Proč ne? Nebo u otázky č. 4: Jaký je Váš názor na písmo Comenia Script? Přesto byly odpovědi v dotaznících stručné. Metoda dotazníku byla zvolena především pro učitele, se kterými jsme neměli možnost osobního setkání. Vypracovali jsme celkem pět stručných otázek, stejných jako v případě rozhovoru. Dotazník dále obsahoval informace, za jakým účelem byl sestaven. Celkem jsme odeslali deset dotazníků, pět se nám jich vrátilo vyplněných.

8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Interpretace obsahuje pět níže uvedených otázek, které byly součástí rozhovorů i dotazníků. Rozhovor proběhl celkem se 45 učiteli na již zmíněných sedmi základních školách, dotazník vyplnilo pět učitelů. Jedná se konkrétně o učitele ze základních škol: ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, ZŠ Poděbradova ve Strakoniciích, ZŠ Čakovice, ZŠ Deštná a ZŠ Černá v Pošumaví. Jednotlivé výsledky jsou zpracovány pro obě výzkumné metody, tedy pro všech 50 odpovědí zároveň.

Přehled interpretovaných otázek:

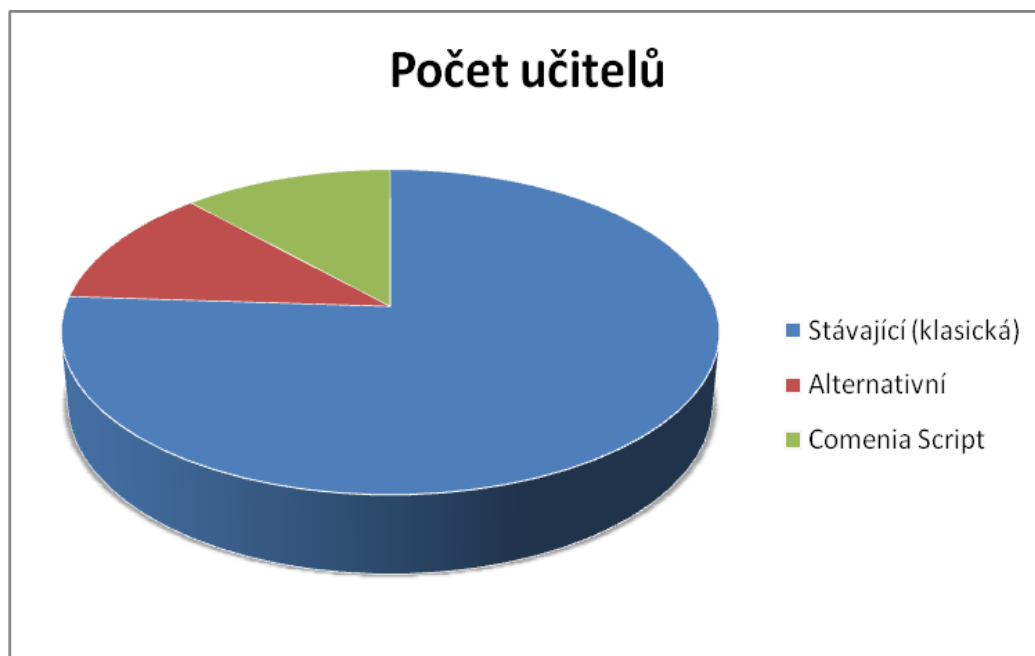
1. Jakou metodou psaní učíte?
2. Jste s touto metodou spokojen/a? Proč ano? Proč ne?
3. Jakým způsobem vyvozujete nové písmeno?
4. Jaký je Váš názor na písmo Comenia Script?
5. Byl/a byste pro zavedení písma Comenia Script pro všechny žáky do všech škol? Proč ano? Proč ne?

1. otázka byla zadána pro stručnou odpověď. Jakou metodou psaní učíte? Někteří učitelé byli touto otázkou překvapeni, protože nevěděli, jaké metody máme na mysli. Proto jsme jim dali na výběr ze tří metod: stávající (klasická), alternativní, Comenia Script. Přestože se na základní škole v Českém Krumlově vyučuje jak metoda klasická, tak Comenia Script, do výsledků jsou započítány obě metody. Celkem odpovídalo 50 učitelů.

Tabulka 1 Odpověď na otázku: Jakou metodou psaní učíte?

Metoda	Stávající (klasická)	Alternativní	Comenia Script
Počet učitelů	38	6	6

Obrázek 1 Celkový počet učitelů v procentech

Šetření ukázalo, že většina (38) učitelů vyučuje stávající (klasickou) metodou. Alternativní metoda a Comenia Script nejsou v dané oblasti příliš časté.

2. otázka: Jste s touto metodou spokojen/a? Proč ano? Proč ne?

Z výsledků vyplývá, že většina učitelů (celkem 48) je s metodou, která se na jejich škole vyučuje, spokojena. Pouze dva učitelé jsou nespokojeni. Jedná se o učitele vyučující stávající (klasickou) metodou. Tato metoda se jim zdá nevyhovující. Někteří učitelé by uvítali případné změny ve stávající (klasické) metodě. Například by se jim líbily tvarové varianty složitějších písmen. Jeden z učitelů vidí problém v rychlosti nácvičku psaní. Podle něj jsou na žáky 1. ročníků kladeny příliš vysoké nároky.

Časté a zajímavé odpovědi učitelů, které jsme zaznamenali na otázku č. 2:

Respondent č. 1: „S klasickou metodou jsem spokojena, ale v poslední době dochází k velkému zhoršení žáků ve psaní oproti dřívějším rokům.“

Respondent č. 2: „S klasickou metodou jsem velice spokojena.“

Respondent č. 3: „Klasická metoda je podle mého názoru vhodná především pro vývoj ruky, což nevidím u písma Comenia Script.“

Respondent č. 4: „Klasické klíčky jsou ucelenější, toto písmo mi naprosto vyhovuje.“

Respondent č. 5: „Učím klíčky, vyhovují mi.“

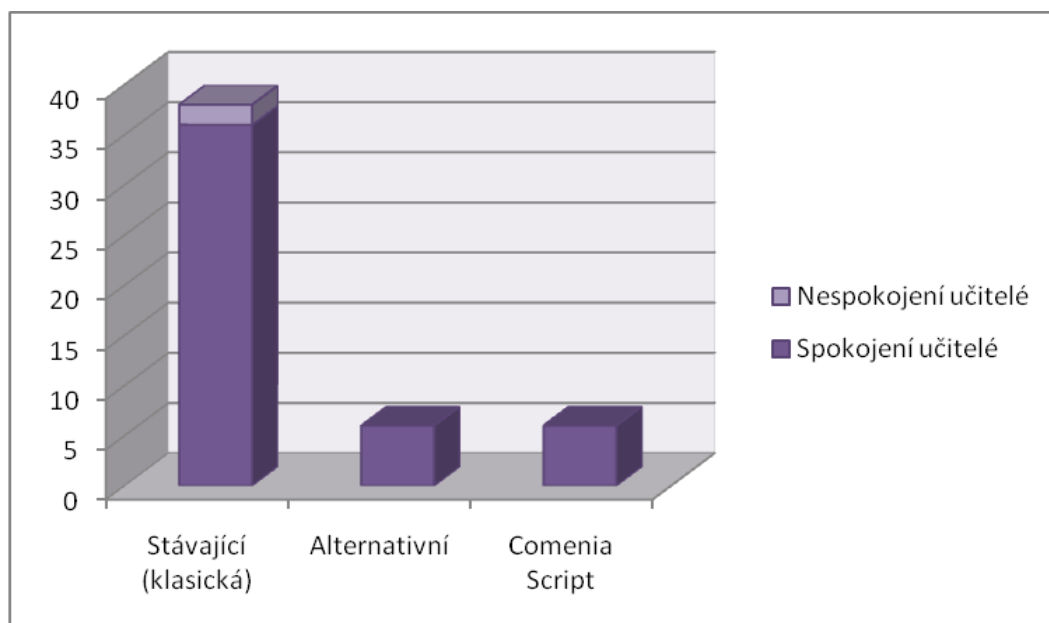
Tabulka 2 znázorňuje počet spokojených a nespokojených učitelů s metodou, která se vyučuje na jejich škole. Celkový počet učitelů je 50.

Tabulka 2 Odpověď na otázku: Jste spokojen/a s metodou psaní, kterou vyučujete?

Metoda	Stávající (klasická)	Alternativní	Comenia Script
Spokojení učitelé	36	6	6
Nespokojení učitelé	2	0	0

Výsledky šetření ukazují, že klasické písmo je stále nejčastěji používaným písmem a že většina učitelů je s ním spokojena. Písmo alternativní a Comenia Script se objevovalo méně často, ale učitelům tato písma vyhovují.

Obrázek 2 Spokojenost učitelů s metodou, kterou vyučují

Z výzkumného šetření vyplývá, že stávající (klasická) metoda je v dané oblasti nejrozšířenější. Učitelé jsou s touto metodou spokojeni.

3. otázka: Jakým způsobem vyvozujete nové písmeno? Odpovědi na tuto otázku byly u většiny dotazovaných podobné. Nejčastější a nejzajímavější odpovědi učitelů:

Respondent č. 1: *„Normálně, za pomoci pohádek.“* (nejčastější odpověď)

Respondent č. 2: *„Za pomoci Horníkových Pohádek.“*

Respondent č. 3: *„Používáme pohádky, básničky.“*

Respondent č. 4: *„Modelujeme písmenka z drátků, papíru, modelíny, pomocí špejlí.“*

Respondent č. 5: *„Kreslíme mokrým štětcem na tabuli, ukazujeme si je v prostoru, děti si je píší na záda a hádají.“*

Respondent č. 6: *„Píšeme na tabuli a na stíratelné tabulky.“*

Respondent č. 7: *„Písmena píšeme do mouky, do písku.“*

Respondent č. 8: *„Ukazuji žákům molitanová písmenka za tabulí, oni hádají, co to asi je za písmeno. Dále hledají slova, která na toto písmeno začínají.“*

Respondent č. 9: *„Písmenko hledáme na obrázku, porovnáváme psací tvar s tiskacím, hrajeme slovní fotbal.“*

Respondent č. 10: *„Jednotlivá písmena poschovávám po třídě, děti je hledají, pak na něj vymyslí nějaké slovo. Dále ho napíšu na tabuli, porovnáám ho s psacím tvarem, zkusíme si ho psát na tabuli a modelovat z různých materiálů.“*

Respondent č. 11: *„Písmenko si společně prohlédneme, děti se snaží přijít na to, co jim dané písmenko připomíná.“*

Z celkových odpovědí vyplývá, že téměř všichni učitelé vyvozují nová písmena za pomoci různých pohádek, básniček a znázorňují je pomocí různých materiálů.

Otázka č. 4: Jaký je Váš názor na písmo Comenia Script? Tato otázka v porovnání s ostatními vzbudila v dotázaných nejvíce emocí. Z celkového hlediska

spíše negativních nebo neutrálních. Některé reakce byly opravdu překvapující. Jeden respondent odpověděl: „*a co to vlastně jako je?*“ Ze šetření vyplývá, že najdeme mnoho učitelů, kteří nemají o písmu Comenia Script dostačující informace, nebo si neumí představit, jak písmo vůbec vypadá. Nejčastější a nejzajímavější odpovědi na otázku č. 4:

Respondent č. 1: „*Nemám s tímto písmem žádné zkušenosti, klidně bych si ho vyzkoušela.*“

Respondent č. 2: „*K tomuto písmu mám rozhodně odmítavý přístup.*“

Respondent č. 3: „*V žádném případě se mi nelíbí.*“

Respondent č. 4: „*Klidně bych ho zkusila učit, ale muselo by dojít ke zlevnění pomůcek, protože jsou pro školy příliš drahé.*“

Respondent č. 5: „*Vzhledově se mi líbí, ale nevěřím tomu, že je rychlejší než klasické písmo. Mám o něm málo informací.*“

Respondent č. 6: „*Rozhodně se mi nelíbí, nechtěla bych ho učit, protože by mi jeho nácvik dělal problémy.*“

Respondent č. 7: „*Myslím, že toto písmo není pro děti vhodné, protože vynechávání obloučků, spojů má vliv na centrální nervovou soustavu, nedochází k dostatečnému procvičování.*“

Respondent č. 8: „*Nebránila bych se mu, ale je nedokonalé.*“

Respondent č. 9: „*Comenia Script se mi zdá vhodné především pro leváky, protože mají problémy s navazováním. Dalším pozitivním přínosem je pro žáky menší počet klíček.*“

Respondent č. 10: „*Na písmu oceňuji volitelnost některých tvarů.*“

Respondent č. 11: „*Toto písmo se mi zdá čitelnější.*“

Respondent č. 12: „*Ve 4. a 5. třídě si každý žák stejně přizpůsobí svůj styl psaní, který se mnohdy tomuto písmu podobá.*“

Respondent č. 13: „*Písmo se mi zdá jednodušší, tvary odpovídají tiskací formě.*“

Respondent č. 14: „Nevidím v tom žádný zázrak, osekaná písmena dětem berou vývojové procvičování.“

Respondent č. 15: „Kličky jsou ucelenější než Comenia Script.“

Respondent č. 16: „Děti chtějí vlnky a kličky, líbí se jim ozdobné tvary písmen.“

Respondent č. 17: „Metody se mi zdají srovnatelné.“

Respondent č. 18: „Písmo Comenia Script se mi nezdá vhodné pro všechny žáky, je to na rodičích, jaké písmo si pro své děti zvolí.“

Respondent č. 19: „Zdá se mi zbytečné se toto písmo učit, vždyť je podobné tiskacímu.“

Respondent č. 20: „Absolvovala jsem školení o písmu Comenia Script a musím říct, že se mi velice líbí, ale vidím problém v tom, že se žáci stejně musí naučit klasické písmo číst. Například kolegyně, která učí obě metody, píše v ostatních předmětech klasickým písmem. Není možné vyučovat všechny předměty s použitím obou metod.“

Tabulka 3 představuje pozitivní, negativní a neutrální názory na písmo Comenia Script. Mezi pozitivní názory jsou započítáni učitelé, kterým se písmo líbí, vidí v něm řadu výhod. Negativními názory jsou myšleni učitelé, kteří s písmem nesouhlasí, nelíbí se jim a zdá se jim nevhodné. Učitelé s neutrálním názorem nemají o písmu Comenia Script žádné informace, málo informací nebo nemají na toto písmo žádný názor. Počet dotazovaných učitelů – 50.

Tabulka 3 Názory na písmo Comenia Script

Názory	Pozitivní	Neutrální	Negativní
Počet učitelů	15	19	16

Z tabulky 3 vyplývá, že názory na písmo Comenia Script jsou na daných školách odlišné. Největší počet učitelů s neutrálním názorem ukazuje, že učitelé nejsou zatím o písmu dostatečně informováni. Pozitivní a negativní názory naznačují, že písmo má v dané oblasti srovnatelný počet zastánců a odpůrců.

Obrázek 3 Procentuální rozložení názorů k otázce č. 4

Otázka č. 5: Byl/a byste pro zavedení písma Comenia Script pro všechny žáky do všech škol? Proč ano? Proč ne? Nejčastější a nejzajímavější odpovědi:

Respondent č. 1: *„Rozhodně ne, písmo Comenia Script není vhodné pro všechny děti.“*

Respondent č. 2: *„Nevím, nemám s ním zkušenosti, ale spíše ne.“*

Respondent č. 3: *„Klidně bych byla pro, ale myslím si, že ne všichni učitelé jsou tomuto písmu nakloněni.“*

Respondent č. 4: *„V žádném případě není vhodné pro všechny děti, spíše pro leváky a žáky s poruchami učení.“*

Respondent č. 5: *„Zavedla bych ho na všech školách, ale musely by být levnější metodické pomůcky.“*

Respondent č. 6: *„Zásadně nesouhlasím, ať si zvolí sami rodiče, která metoda je pro jejich dítě nejvhodnější.“*

Respondent č. 7: *„V žádném případě.“*

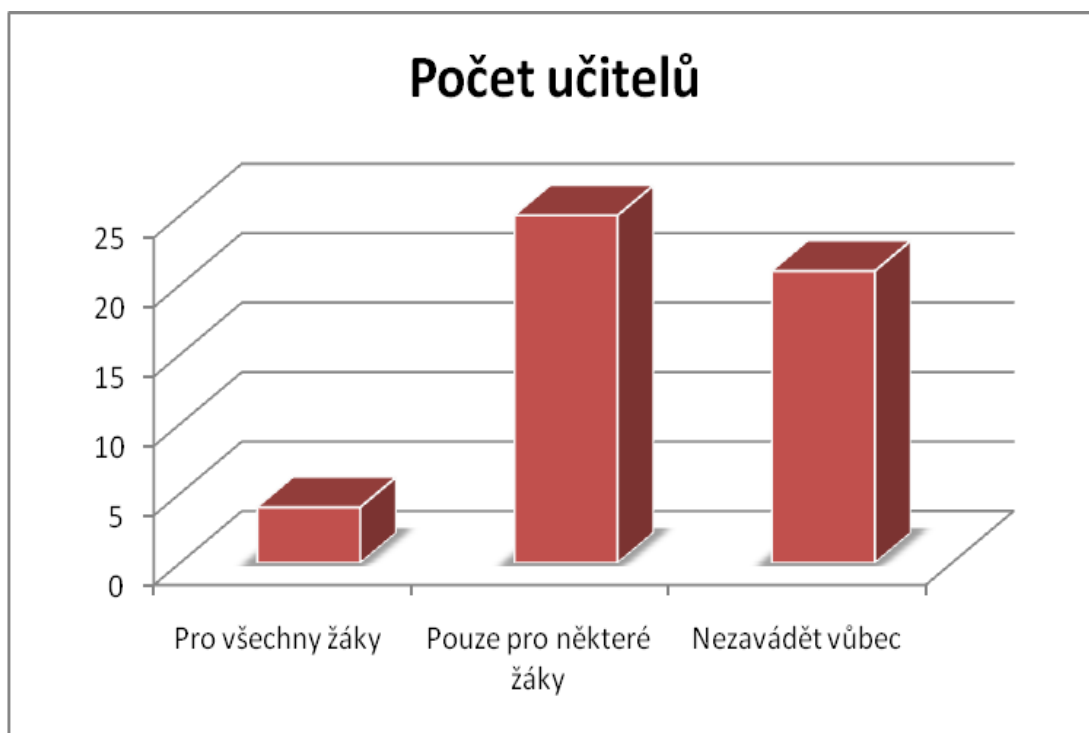
V tabulce 4 můžeme sledovat názory 50 učitelů na zavedení písma Comenia Script pro všechny žáky do všech škol. Do kategorie – nezavádět vůbec – jsou započítáni i učitelé, kteří mají o písmu Comenia Script málo informací.

Tabulka 4 Odpovědi na otázku: Souhlasil/a byste se zavedením písma CS pro všechny žáky?

Zavést písmo Comenia Script	Pro všechny žáky	Pouze pro některé žáky	Nezavádět vůbec
Počet učitelů	4	25	21

Výsledky šetření ukazují, že polovina dotázaných učitelů by souhlasila se zavedením písma Comenia Script, ale pouze pro některé žáky – leváky a žáky s poruchami učení. Přesto jsme ale zjistili, že necelá polovina z nich je zásadně proti zavedení písma a nepatrná část učitelů by souhlasila se zavedením písma. Poměry jednotlivých názorů můžeme shlédnout v Obrázku 4.

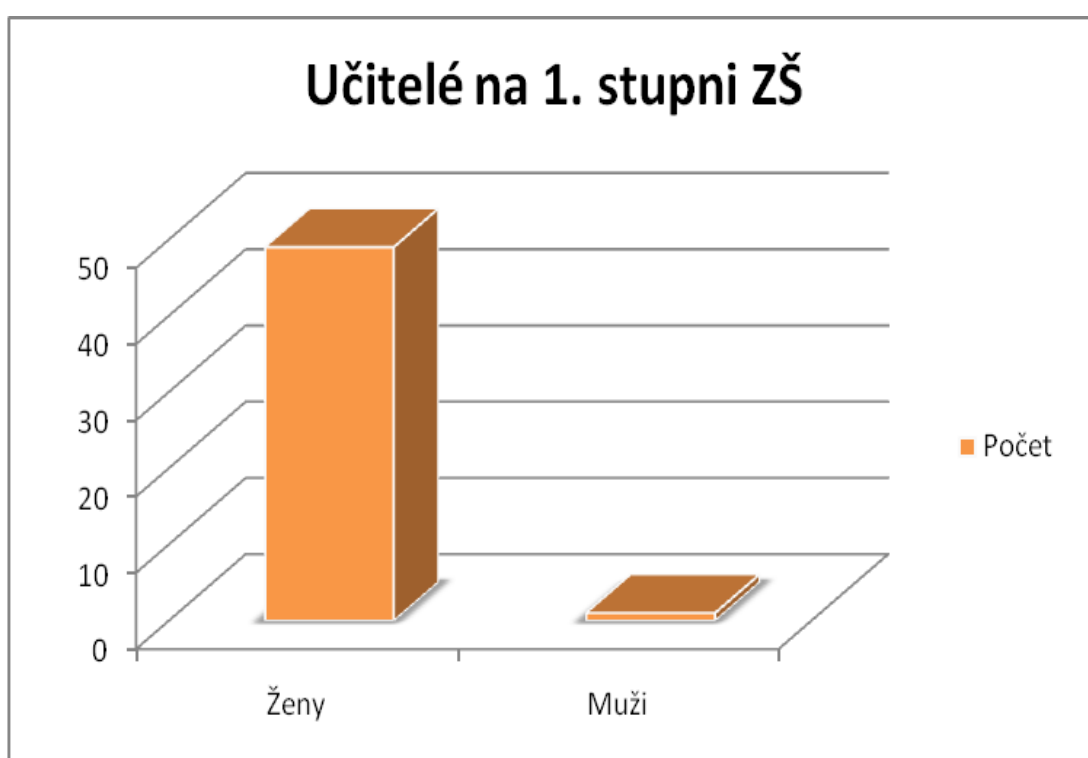
Obrázek 4 Odpovědi na otázku: Byl/a byste pro zavedení písma CS pro všechny žáky?

Výsledky šetření ukázaly, že učitelé by souhlasili se zavedením písma pouze pro některé žáky. Názor o možnosti zavedení písma pro všechny žáky je zanedbatelný.

Obrázek 5 představuje složení všech dotázaných učitelů z hlediska pohlaví. Z celkového počtu 50 učitelů byl pouze jeden muž a 49 žen, což dokazuje, že počet učitelů – mužů na 1. stupni základních škol je velmi nízký.

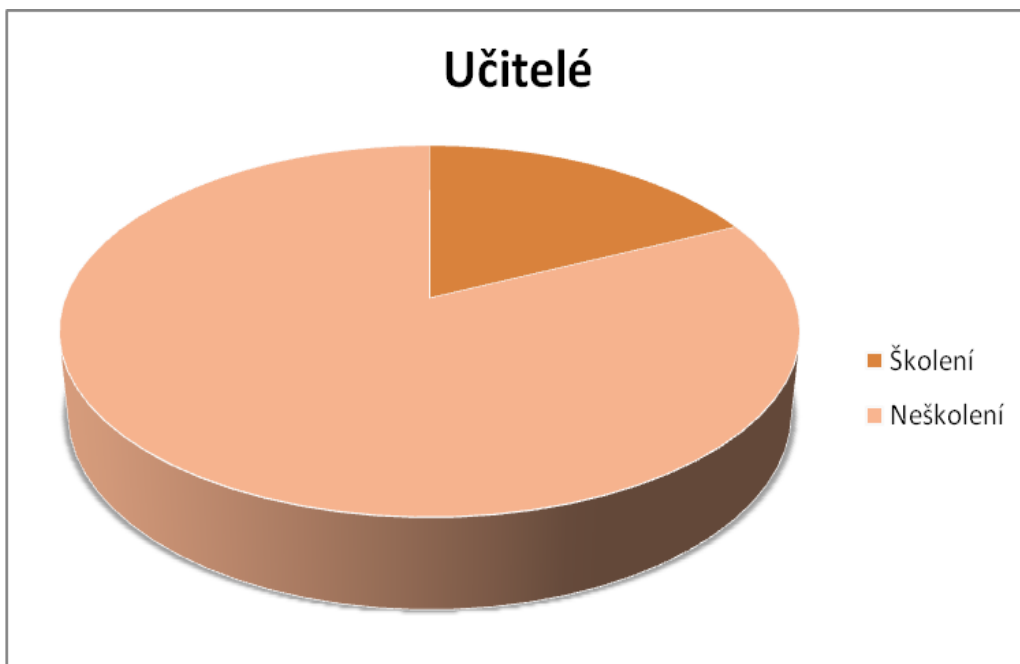
Obrázek 5 Celkový počet dotazovaných učitelů 1. stupně dle pohlaví

9 učitelů z celkového počtu se zúčastnilo školení písma Comenia Script (Obrázek 6). Jejich názor na písmo je takový, že se jim písmo líbí, souhlasili by s jeho zavedením do škol, ale pouze pro některé žáky. 41 učitelů se školení zatím nezúčastnilo, ale někteří z nich při rozhovoru projevili o toto školení zájem.

Národní institut pro další vzdělávání pořádá pro zájemce o písmo Comenia Script semináře a vzdělávací programy. Učitelé zde mají možnost získat certifikát pro lektorskou činnost.

Obrázek 6 Celkový počet školených a neškolených učitelů

S paní učitelkou, která se školení Comenia Script zúčastnila, a učí ve třídě stávající (klasickou) metodu i písmo Comenia Script, jsme měli možnost provést delší rozhovor. Zajímaly nás tyto otázky:

1. Jaké výhody má podle Vás písmo Comenia Script?

„Především je vhodné pro žáky s poruchami učení.“

2. Existují také nějaké nevýhody?

„Zatím jsem se nesetkala s ničím zásadním. Občas dochází k vkládání velkých písmen do slov, ale není to časté.“

3. Jak se Vám učí ve třídě, kde se vyučuje klasická metoda zároveň s písmem Comenia Script?

„Řekla bych, že je to jako učit v malotřídní škole. Někdy je zajímavé sledovat, jak si žáci hledí své práce a nezajímají se o ostatní, kteří píšou jiným písmem. Nemají potřebu učit se něco jiného.“

4. Mají žáci s písmem Comenia Script problémy?

„Ani ne, protože je podobné jako tiskací.“

5. Souhlasila byste se zavedením tohoto písma pro všechny žáky do všech škol?

„Rozhodně ne. Líbí se mi, že si rodiče pro své děti mohou metodu vybrat.“

6. Jaký názor na Comenia Script mají rodiče?

„Většinou jsou spokojeni, písmo se jim líbí.“

7. Je podle Vás písmo Comenia Script rychlejší než klasická metoda?

„Comenia Script není vázané jako klasické, takže určitě není rychlejší.“

8. Jak se řeší podpis na úřední dokumenty v případě psaní písmem Comenia Script?

„Je pravda, že některé úřady mají s takovým podpisem problém a nechtějí ho uznat. Na školení jsme se ale dozvěděli, že takový podpis je platný a měl by být běžně uznán.“

Z rozhovoru je zřejmé, že paní učitelka je o písmu Comenia Script dobře informována. Své poznatky ze školení konzultovala se svými kolegy/kolegyněmi, kteří si tak mohli vytvořit na dané téma osobní názor.

Shrnutí výzkumného šetření:

Šetření se zúčastnilo celkem 50 učitelů z deseti základních škol. 98 % z celkového počtu byly ženy a pouze 2 % muži. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké metody psaní se na základních školách vyučují a v jaké míře. Zajímalo nás, zda jsou učitelé s jednotlivými metodami spokojeni nebo k nim mají výhrady. Výsledky ukázaly, že 76 % respondentů vyučuje stávající (klasickou) metodou psaní. Jak alternativní metoda, tak Comenia Script se objevila u 12 % učitelů.

Z celkového počtu učitelů je 96 % s metodou spokojeno. Pouze 4 % respondentů mají k metodě (stávající-klasické) výhrady, především z hlediska obtížnosti některých tahů. Mezi nejčastější názory patří spokojenost se stávající

(klasickou) metodou. Vyvozování nového písmene se u většiny učitelů uskutečňuje podobným způsobem. Nejčastěji za pomoci pohádek, básniček a různých materiálů (provázků, modelíny, papíru, písku, mouky, špejlí, drátků a podobně). Ve výzkumné části jsme dále zkoumali názory učitelů na inovativní písmo Comenia Script.

38 % respondentů nemá o písmu dostatek informací, proto se nemůže k písmu vyjádřit podrobněji. 32 % si myslí, že písmo je nevyhovující a nesouhlasí s ním. Zbýlých 30 % Comenia Script hodnotí kladně především jednoduchost a volitelnost tvarů. Dále jsme se zabývali otázkou, zda písmo Comenia Script zavést do všech škol pro všechny žáky či nikoliv. 50 % respondentů by souhlasilo s jeho zavedením, ale pouze pro leváky, žáky s poruchami učení a pro žáky, jejichž rodiče o písmo mají zájem. 42 % učitelů by písmo Comenia Script nezavádělo vůbec a pouze 8 % by souhlasilo se zavedením do všech škol pro všechny žáky.

Učitelé mají možnost zúčastnit se školení o písmu Comenia Script, stejně jako 18 % dotazovaných. Součástí šetření byl i rozhovor s paní učitelkou, která se školení zúčastnila. Její zkušenosti pro nás byly obohacující. Dozvěděli jsme se, že podpis písmem Comenia Script na úřední dokumenty je platný, i když na některých úřadech s tím může být problém.

Zajímavé je porovnávání názorů učitelů starších a mladších generací. Přestože není vhodné zjišťování věku dotazovaných učitelů, s jistotou lze říci, že starší generace nejsou příliš nakloněni velkým změnám, což se týká i názorů na písmo Comenia Script.

Interpretace výsledků šetření o současných metodách psaní zobrazuje názory učitelů z daných oblastí. Je proto důležité uvědomit si, že názory v jiných oblastech se mohou lišit.

ZÁVĚR

1. kapitola v teoretické části práce je věnována historickým metodám psaní. Mohli jsme tedy nahlédnout na jednotlivé metody od počátku jejich vzniku. S výukou psaní úzce souvisí i přípravné období psaní a správné hygienické návyky. 3. kapitola obsahuje metody psaní současné doby, kdy mezi nejužívanější patří stávající (klasická) metoda, alternativní metoda a písmo Comenia Script. S každou z metod jsme se blíže seznámili a pokusili se i o jejich vzájemné srovnání a o vyzdvižení jejich kladů a záporů.

Stávající (klasická) metoda je nejdéle užívanou a známou metodou. Je založena na grafických prvcích, které se spojují v písmeno. Žáci se učí nápodobou daných tvarů. I když je tato metoda v dnešní době nejužívanější, spekuluje se o její přílišné náročnosti na žáky.

Alternativní metoda doc. PhDr. Jany Šemberové, CSc., je oproti stávající (klasické) metodě založena především na rozumové činnosti žáka. Návčik probíhá za pomoci tzv. opěrných bodů a pomocné liniatury. Když si žák písmeno osvojí, dochází k postupnému odstraňování pomocné liniatury. Učitel musí žákům vysvětlit důvod hledání opěrných bodů, aby byl návčik písma co nejefektivnější. Obě metody jsme porovnali a došli jsme k názoru, že každá z metod má své kladné i záporné stránky. Záleží na učitelích, která z nich jim více vyhovuje.

Z celkového počtu dotázaných byla nejlépe hodnocena metoda stávající (klasická), a to i v porovnání s písmem Comenia Script, o kterém nejsou učitelé dostatečně informováni. V diplomové práci se tomuto písmu věnujeme blíže, především výsledkům pilotního ověřování, které probíhalo od 1. září 2010 do 30. června 2012. Z výsledků vyplývá, že učitelé i rodiče, kteří se ověřování zúčastnili, hodnotí písmo velice kladně. A to jak po stránce obsahové, tak i po stránce motivační. Překvapila je rozmanitost úkolů, které byly k metodě vypracovány. Neméně důležité jsou i názory zúčastněných žáků, kteří si ani nevšimli, že se něco učí a návčik psaní pro ně byl zábavný. Pilotní ověřování ukázalo, že Comenia Script a stávající (klasická)

metoda jsou srovnatelné. Písmo Comenia Script se ukázalo jako jednodušší především pro žáky se specifickými poruchami. Přesto by ale nemělo být náhradou stávající (klasické) metody psaní, mělo by být považováno za možnou alternativu.

Ve výzkumné části jsou interpretovány otázky z rozhovorů a dotazníků. Zkoumali jsme metody, které jsou v dané oblasti nejčastěji vyučovány, názory učitelů na jednotlivé metody, způsoby, kterými vyvozují nové písmeno a ohlasy na písmo Comenia Script. O zavedení písma CS pro všechny žáky má zájem minimální počet učitelů. Větší část z nich by souhlasila se zavedením pouze pro některé žáky. Součástí výzkumného šetření je rozhovor s paní učitelkou, která se zúčastnila školení o písmu Comenia Script.

Diplomová práce na téma Současné metody psaní na základní škole by mohla být dále rozšířena o nové poznatky této problematiky, o nové zkušenosti učitelů a rodičů. Dalším zajímavým rozšířením práce by mohl být hlubší průzkum jednotlivých metodických materiálů a pomůcek, které byly k písmu Comenia Script vytvořeny.

Metody psaní se stále více rozvíjejí a je proto důležité jejich vývoj sledovat. Ať se rozhodneme pro jakoukoli metodu psaní, měli bychom mít na paměti, že důležitá je neustálá motivace žáků, která má rozhodující vliv na jejich přístup ke vzdělání.

Současná doba je ovlivňována technickým pokrokem, který nabízí žákům zjednodušení v mnoha oblastech vzdělávání včetně psaní. Otázkou zůstává, zda tyto technické vynálezy ovlivňují vývoj žáků spíše pozitivně nebo negativně?

LITERATURA

AKROYD a kol.: *Slavné osobnosti*. Praha: Svojtka a Co., 2002. 387 s. ISBN 80-7237-602-0.

BLAHOUŠ, V.: *Methodika krasopisu*. Praha: 1891.

BRŤKA, J.; HALAJ, J.: *Didaktika čítania a písania*. Bratislava: SPN, 1981. 168 s.

ČAPKA, F.; SANTLEROVÁ, K.: *Vývoj písma v kostce*. Brno: Učebnice a knihy, 1994. 91 s.

ČAPKA, F.; SANTLEROVÁ, K.: *Z dějin vývoje písma*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. 95 s. ISBN 80-210-1792-9.

DOLEŽALOVÁ, J.: *Prvopočáteční psaní*. 2.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-938-5.

DUŠKOVÁ, M. a kol.: *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. Praha: SPN, 1984. 157 s.

FABIÁNKOVÁ, B., HAVEL, J.; NOVOTNÁ M.: *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999. 81 s. ISBN 80-85-931-64-8.

HŘEBEJKOVÁ, J. a kol.: *Čtení, psaní, jazyková a literární výchova v 1. ročníku*. Praha: SPN, 1976. 156 s.

HŘEBEJKOVÁ J. a kol.: *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. Praha: SPN, 1984. 160 s.

JEAN, G.: *Písmo, paměť lidstva*. Bratislava: Slováry, 1994. 224 s. ISBN 80-7145-115-0.

JEDLIČKA, J.: *Úvod do metodiky elementárního čtení a psaní*. Ostrava: Moravské tiskařské závody, 1972. 89 s.

KOHOUTEK, H.: *Pohled do historie vyučování čtení, psaní, počítání v počátečním stadiu*. Olomouc: Universita Palackého, 1968. 63 s.

- KOŘÍNEK, M., KŘIVÁNEK, Z.: *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: SPN, 1985. 187 s.
- KŘIŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. 45 s. ISBN 80-7041-205-4.
- KŘIVÁNEK, Z.; WILDOVÁ, R.: *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. 141 s. ISBN 80-86039-55-2.
- LENCOVÁ, R.: *Comenia Script – praktický manuál*. Praha: Svět, 2008. 60 s. ISBN 978-80-902986-9-9.
- LINHART, J.; TURKOVÁ, M.: *Procesy učení čtení a psaní*. Praha: SPN, 1985. 187 s.
- MLČÁKOVÁ, R.: *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada Publishing, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2630-4.
- MUZIKA, F.: *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Paseka, 2005. 657 s. ISBN 80-7185-738-6.
- MUZIKA, F.: *Krásné písmo ve vývoji latinky II*. Praha: Paseka, 2005. 656 s. ISBN 80-7185-739-4.
- PELIKÁN, J.: *Komu patří Bible?: Dějiny písma v proměnách staletí*. Praha: Volvox Globator, 2009. 269 s. ISBN 978-80-7207-712-0.
- PENC, V.: *Metodický průvodce k vyučování psaní v 2. a 3. ročníku základní školy*. Praha: SPN, 1978. 40 s.
- PENC, V.: *Metodika psaní*. Praha: SPN, 1968. 91 s.
- SANTLEROVÁ, K.: *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995. 56 s. ISBN 80-85931-05-2.
- SVOBODA, P.: *Cvičení pro rozvoj jemné motoriky a psaní*. Praha: Portál s.r.o., 2009. 56 s. ISBN 978-80-7367-545-5.
- ŠIMKOVÁ, I.: *Výuka prvopočátečního psaní*. Nakladatelství Vlastimil Johanus, 2012. 135 s. ISBN 978-80-87510-11-7.

ŠUPŠÁKOVÁ B.: *Dětské písmo*. Bratislava: Bradlo, 1991, 105 s. ISBN 80-7127-045-8.

TYMICHOVÁ H.: *Nauč mě číst a psát*. Praha: SPN, 1985. 144 s.

WILDOVÁ, R.: *K výuce čtení a psaní v 1. ročníku*. Časopis Komenský, r. 123, č.3/4, listopad-prosinec 1998.

WAGNEROVÁ, J.: *Didaktika psaní*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994.

Internetové zdroje

- GENEÁ. [online]. 2012 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z:
<http://www.genea.cz/informace/rady-do-zacatku/pismo/>
- HISTORIE PÍSMÁ. [online]. 2003 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z:
http://mujweb.cz/solc-tisk/historie_pisma.htm
- K vybraným problémům diagnostiky předpokladů ke čtení a psaní. Spáčilová H. [online]. 2002 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z:
<http://epedagog.upol.cz/eped1.2002/clanek08.htm>
- Metodický portál RVP.[online]. 2009 [cit. 2013-10-15]. Dostupné z:
<http://dum.rvp.cz/materialy/jednotazky-4.html>
- Metodika výuky jednotlivých předmětů na 1. stupni základních škol z pohledu pedagogické praxe. [online]. 2010 [cit. 2013-10-15]. Dostupné z:
<http://projekty.osu.cz/synergie/dok/opory/simik-metodika-vyuky-jednotlivych-predmetu-na-1-stupni-zs.pdf>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>
- Lencová. [online]. 2010 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z:
http://lencova.eu/cs/uvod/graficky_design/oceneni/cena_balicek_comenia_script
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>
- Projekt CS. [online]. 2010 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z:
<http://projektcomeniascript.cz/index.php?site=projekt>

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>
- Nikdo nesmí žáky přeučovat na psací písmo. [online]. 2013 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/50129/nikdo-nesmi-zaky-preucovat-na-psaci-pismo-rika-radana-lencova-autorka-pisma-comenia-script.html>
- Nakladatelství Svět. [online]. 2014 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: http://www.nakladatelstvisvet.com/cs/shop/edice_kaligrafie/katalog_comenia_script_2013
- Projekt Comenia. [online]. 2005-2008 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://www.uhk.cz/cs-cz/o-univerzite/vizualni-styl-univerzity/jednotny-vizualni-styl/Documents/Projekt%20Comenia.pdf>
- Nejčastější dotazy. [online]. 2010 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_dotazy/comenia_script_dotazy_text
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2012 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky?highlightWords=comenia+script>
- Tvar 06-2010. [online]. 2010 [cit. 2014-02-05]. ISSN 0862-657. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/cz/2010/tvar-6-2010-33.html>
- Radana Lencová. [online]. 2010 [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/cs/gal_vyjadreni_jan_solpera
- Tvar 06-2010. [online]. 2010 [cit. 2014-02-05]. ISSN 0862-657. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/cz/2010/tvar-6-2010-33.html>
- Psychologie výrazu. In: [online]. 2010 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://www.grafologickakomora.cz/files/Comenia-psychologievyrazu.pdf>

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. 2013-2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- Psychologie v teorii a praxi. In: [online]. 2010 [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/rozhovor-jeho-druhy-a-pozadavky-na-tazatele>
- Psychologie v teorii a praxi. In: [online]. 2010 [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/dotaznik-jako-pruzkumna-metoda>
- Nová škola. [online]. 2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.nns.cz/blog/vice-o-nakladatelstvi/>
- FRAUS. [online]. 2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://ucebnice.fraus.cz/>
- Didaktis. [online]. 2005-2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.didaktis.cz/>
- SPN. [online]. 2014 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.spn.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1 – Comenia Script – Karty s písmeny (str. 31)
- Příloha 2 – Comenia Script – Pexeso (str. 31)
- Příloha 3 – Comenia Script – Záložky s abecedou pro praváky a leváky (str. 31)
- Příloha 4 - Porovnání stávající (klasické) metody psaní a písma Comenia Script (str. 33)
- Příloha 5 – Moduritová násadka na tužku Hany Tymichové (str. 41)
- Příloha 6 – Trojhranná tužka (str. 41)
- Příloha 7 – Správné držení psacího nástroje (str. 41)
- Příloha 8 – Dotazník pro učitele (str. 48)
- Příloha 9a) – Stávající (klasická) metoda – příklad z písanek (str. 48)
- Příloha 9b) – Stávající (klasická) metoda – příklad z písanek (str. 48)
- Příloha 10a) – Comenia Script: ukázka z písanek – nácvik písmene G (str. 48)
- Příloha 10b) – Comenia Script: ukázka z písanek – nácvik písmene C (str. 48)

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tabulka 1 - Odpověď na otázku: Jakou metodou psaní učíte? (str. 53)

Tabulka 2 - Odpověď na otázku: Jste spokojen/a s metodou psaní, kterou vyučujete? (str. 55)

Tabulka 3 - Názory na písmo Comenia Script (str. 58)

Tabulka 4 - Odpovědi na otázku: Souhlasil/a byste se zavedením písma CS pro všechny žáky? (str. 60)

Obrázek 1 - Celkový počet učitelů v procentech (str. 54)

Obrázek 2 Spokojenost učitelů s metodou, kterou vyučují (str. 55)

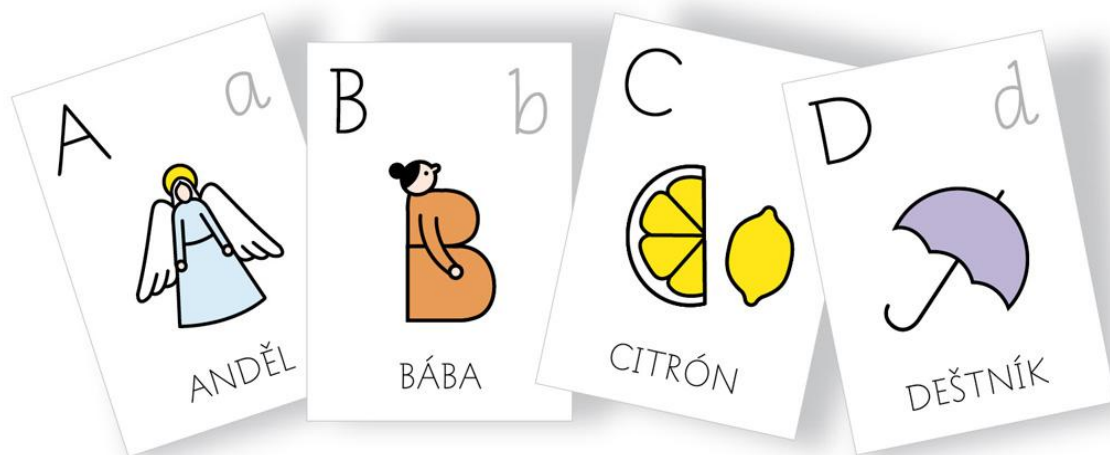
Obrázek 3 Procentuální rozložení názorů k otázce č. 4 (str. 59)

Obrázek 4 Odpovědi na otázku: Byl/a byste pro zavedení písma CS pro všechny žáky? (str. 60)

Obrázek 5 Celkový počet učitelů 1. stupně dle pohlaví (str. 61)

Obrázek 6 Celkový počet školených a neškolených učitelů (str. 62)

Comenia Script - Karty s písmeny

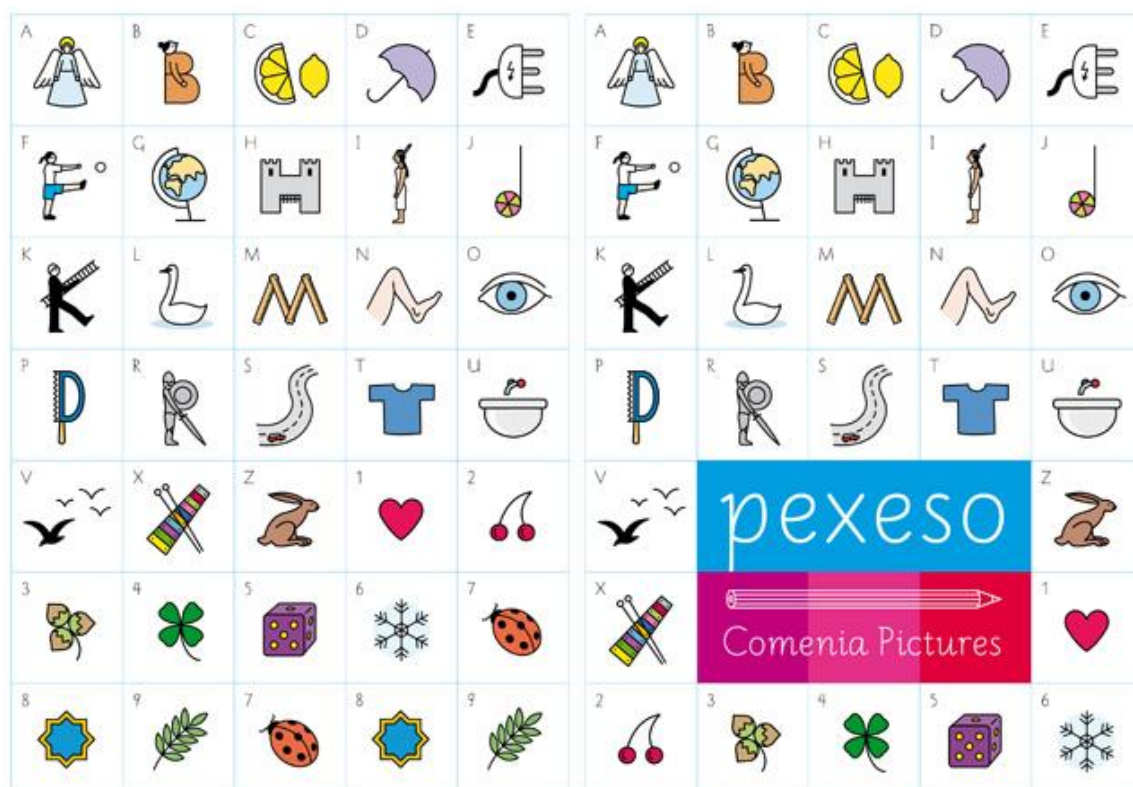

Karty s písmeny. [online]. 2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z:

http://www.nakladatelstvisvet.com/cs/shop/edice_kaligrafie/prvni-trida/radana_lencova_karty_a6

Příloha 2

Comenia Script – Pexeso

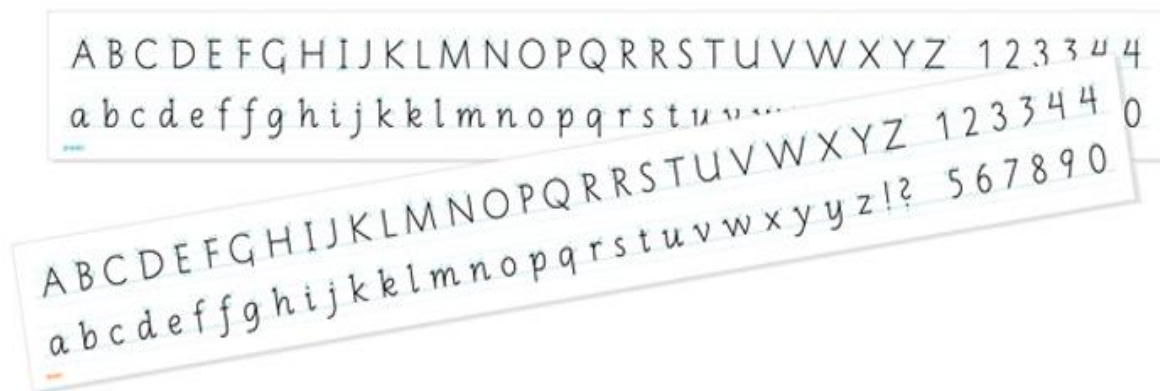

Pexeso. [online]. 2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z:

http://www.nakladatelstvisvet.com/cs/shop/edice_kaligrafie/prvni-trida/radana_lencova_pexeso

Příloha 3

Comenia Script – Záložky s abecedou pro praváky a leváky

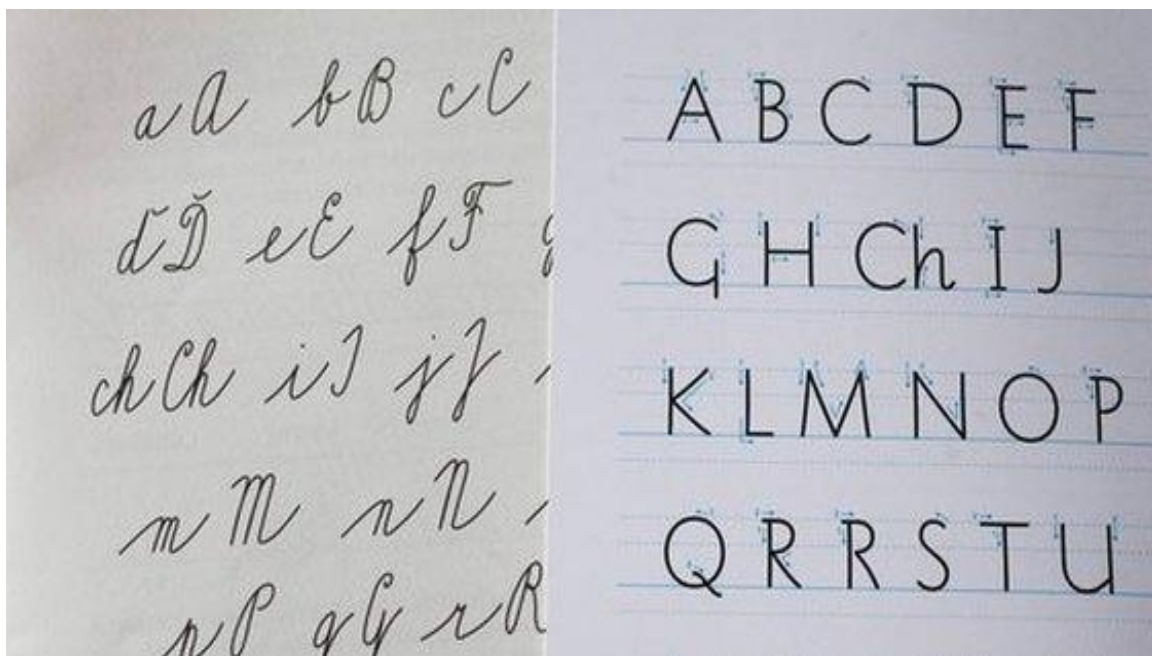

Záložky pro praváky a leváky [online]. 2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z:

http://www.nakladatelstvisvet.com/cs/shop/edice_kaligrafie/prvni-trida/radana_lencova_tahak_levaci

Příloha 4

Porovnání stávající (klasické) metody psaní a písma Comenia Script

Radana Lencová. In: REFLEX [online]. 10-04-2013 [cit. 2013-10-23]. Dostupné z:

<http://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/50129/nikdo-nesmi-zaky-preucovat-na-psaci-pismo-rika-radana-lencova-autorka-pisma-comenia-script.htm>

Moduritová násadka na tužku Hany Tymichové

Pro leváky. [online]. 2014 [cit. 2014-01-10]. Dostupné z:
(<http://www.shop2.prolevaky.cz/scripts/podrobnosti.php?IDZ=581>)

Trojhranná tužka

Pro leváky. [online]. 2014 [cit. 2014-01-10]. Dostupné z:
(<http://www.shop2.prolevaky.cz/scripts/podrobnosti.php?IDZ=581>)

Správné držení psacího nástroje

Cvrčci 1. C. [online]. 2010 [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: <http://1ccvrcci.webnode.cz/co-se-ucime/cesky-jazyk-a-cteni>

Příloha 8

Dotazník pro učitele

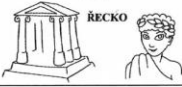

Dobrý den, jsem studentkou oboru 1. stupeň ZŠ na JČU v Českých Budějovicích a chtěla bych Vás poprosit o stručné vyplnění 5 otázek k mé diplomové práci na téma Současné metody psaní na ZŠ. Odpovědi jsou anonymní, prosím Vás pouze o vyplnění názvu školy.

Moc děkuji za Vaši ochotu a Váš čas. Ryšavá Ivana

1. Jakou metodou psaní učíte (se učí na Vaší škole)?
2. stávající-klasická/ alternativní/ Comenia Script
3. Jste s touto metodou spokojen/a? Proč ano? Proč ne?
4. Jakým způsobem vyvozujete nové písmeno?
5. Jaký je Váš názor na písmo Comenia Script?
6. Byl/a byste pro zavedení písma Comenia Script pro všechny žáky do všech škol? Proč ano? Proč ne?

Název školy:

Stávající (klasická) metoda – příklad z písanek

  	
<p>R R R R R R R R R R R R</p> <p>Radek Radek Radek Radek Radek</p> <p>Roman Roman Roman Roman</p> <p>Ř Ř Ř Ř Ř Ř Ř Ř Ř Ř</p> <p>Řecko Řecko Řecko Řecko Řecko</p> <p>Řek Řek Řek Řek Řek Řek Řek</p> <p>Pavla Romana Bára Petra</p> <p>Pavel Romana Bára Petra</p> <p>Řehoř Bořek Robin Ruda</p> <p>Řehoř Bořek Robin Ruda</p> <p><small>Napiš slova podle obrázků.</small></p> <p> kočka ovce</p> <p> králik kůň</p> <p>¿ Já mám vlny na metry, budou ze mě tři svetry.</p>	<p>T T T T T T T T T T T T</p> <p>Tedík Tedík Tedík Tedík Tedík</p> <p>ě ě ě ě ě ě ě ě ě ě ě</p> <p>Ěapka Ěapka Ěapka Ěapka Ěap</p> <p>F F F F F F F F F F F F</p> <p>Fík Fík Fík Fík Fík Fík Fík</p> <p>Ferda Mica Uhlík Brok</p> <p>Ferda Mica Uhlík Brok</p> <p>Fousek Alík Mourek Rek</p> <p>Fousek Alík Mourek Rek</p> <p><small>Jak se piší jména zvířat? Jak bys pojmenoval svého zvířecího kamaráda?</small></p> <p><small>Docvičuj, oprav:</small></p> <p>T T</p> <p>¿ Můj kamarád velký pes, to je přece maxipes. Kdo jsem já?</p>

Stávající (klasická) metoda – příklad z písanek

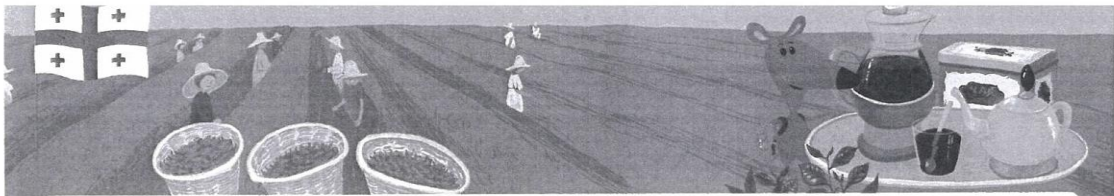
Květinami je na okně.
Hodiny visí na stěně.
Kradby a padací
most jsou na hrádě.

20. básna

D. Máme doma štění.
Ještě moc vzorně
neposlouchá. Někdy
hodně štěká. Rádo
jí uvařené maso a

měkko. Rád si s
ním kraju a
starám se o ně.

Comenia Script: ukázka z písanek – nácvik písmene G

G G G G G G G G G G

G G G G G G G G G G G G G G G

Gusta Gusta Gusta Gusta

G G G G G G G G G G G G G G

Gita Gita Gita Gita Gita Gita

Gábina Gábina Gábina Gabina

Gruzie Gruzie Gruzie Gruzie

Přepiš: Za Kavkazem, v Gruzii
horký ☕ se popíjí.
Čajovníky sluncem hoří,
svahy končí v Černém moři.

Let do Gruzie trvá 4 h 4 h

Za Kavkazem, v Gruzii horký čaj
se popíjí. Čajovníky sluncem
svahy končí v Černém moři.

Seřaď zvířata podle abecedy a potom je napiš: gazela, zmije, kohout, bizon.

bizon, gazela, kohout

Comenia Script: ukázka z písanek – nácvik písmene C

Cejlon se nyní jmenuje Šrí Lanka.

C C C C C C C C C C
C C C C C C C C C C
Cyril Cyril C Cyril Cyril Cyril Cyril
Cecílie Cecílie Cecílie Cecílie Cecílie
Ctirad Ctirá d Ctirad Ctirad Ctirad
Cejlon je ostrov v Indickém oceánu.
Cejlon je ostrov v Indickém oceánu.

Přepiš: Ostrov Cejlon voní čajem,
rýží, kokosem a rájem.
Z každé svatyně
kouká Buddha nevinně.

Jak se jinak nazývá Cejlon?
Šrí Lanka _____

Ostrov Cejlon voní čajem,
rýží, kokosem a rájem.
Z okna každé svatyně
kouká Buddha nevinně. Buddha, nevinně

Vytvoř větu začínající písmenem C.
Cecilka na ma lovala obrázky